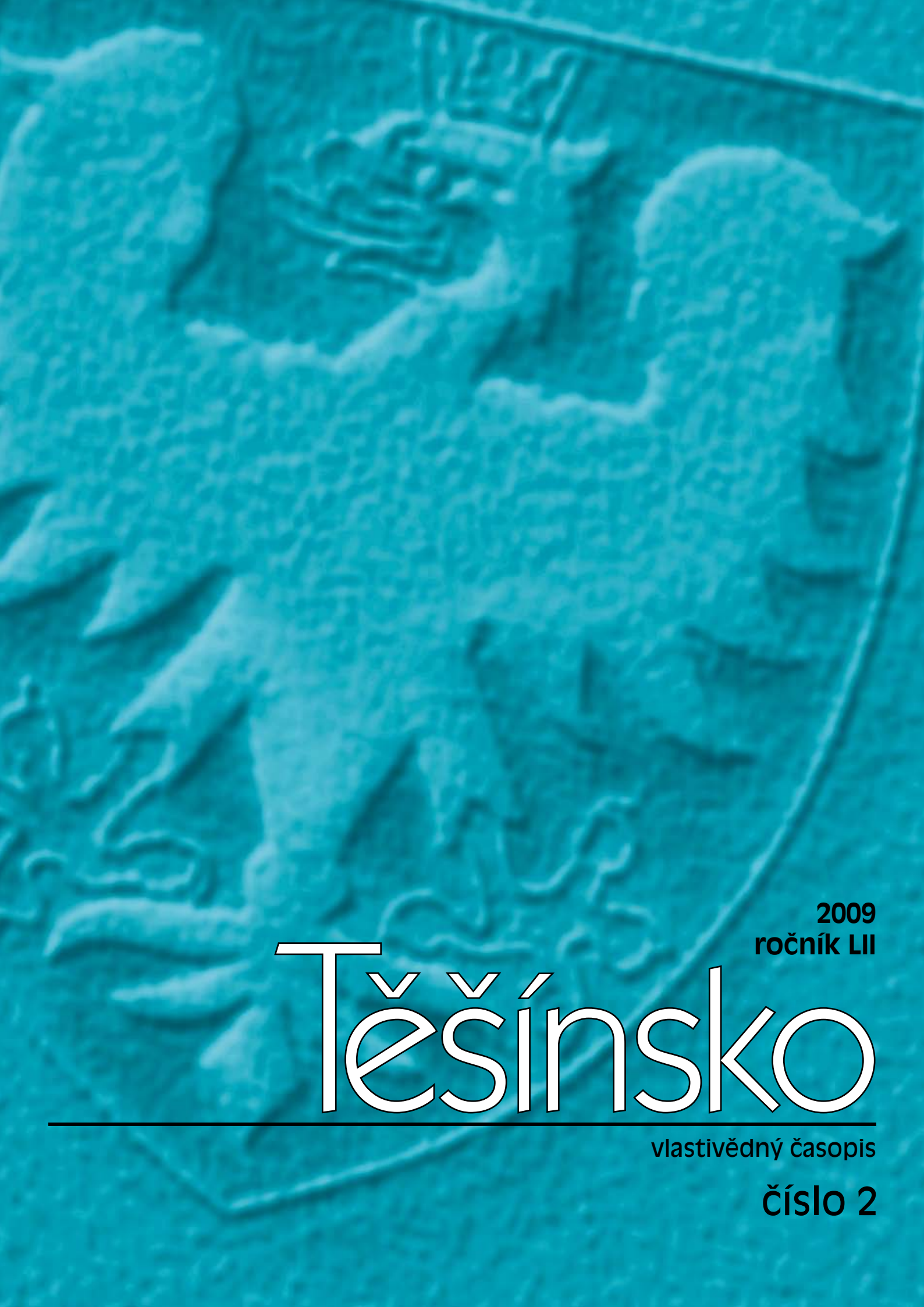

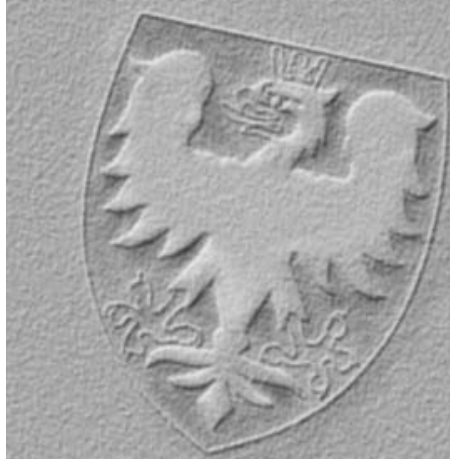

2009
ročník LII

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 2

2009
ročník LII

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 2

Obsah

Stávky na Těšínsku před 1. světovou válkou Stanislav Knob	1
Městys Lazy – medailon z meziválečných let Jan Steiner	9
Hostinec „Heinrichshof“ v jablunkovské osadě Žihla Radek Lipovskí	17
Obnovený Památník Ferdiše Duši Karel Bogar	23
Životní dráha PhDr. Bohumila Čepeláka Gustav Novotný	24
Josef Vařeka a lidová kultura na Těšínsku Jiřina Veselská	27
Teolog Vladimír Poláček (1925–2009) David Pindur	29
Sborníky o Těšínském Slezsku Radim Jež	31
Z nové literatury (nejen) o Těšínsku Gabriela Chromcová – David Pindur	32
Města a obce Těšínska se představují Komorní Lhotka Ilona Pavelková	33

Články v tomto periodiku jsou recenzovány nezávislými recenzenty.

Vydává Muzeum Těšínska v Českém Těšíně

Adresa redakce:

Muzeum Těšínska, p. o., Hlavní tř. 15, 737 01 Český Těšín,
tel.: 558 761 216, fax: 558 761 223,
e-mail: muzeum@muzeumct.cz

Odpovědný redaktor: dr. Zbyšek Ondřeka

Výkonný redaktor: doc. dr. Rudolf Žáček, Dr.

Tajemník redakce: dr. David Pindur

Redakční rada: dr. Karel Bogar, doc. dr. Mečislav Borák, CSc.,

prof. dr. Dan Gawrecki, CSc., doc. dr. Blažena Gracová, CSc.,

doc. dr. Dušan Janák, Ph.D., prof. dr. Zdeněk Jirásek, CSc.,

dr. Jaromír Kalus, dr. Jiřina Kábrtová,

doc. dr. Irena Korbelařová, Dr., doc. dr. Pavel Kouřil, CSc.,

dr. Karel Müller, dr. Zbyšek Ondřeka, dr. David Pindur,

doc. dr. Radim Prokop, CSc., dr. Miroslav Skarka,

dr. Pavel Šopák, Ph.D., Jiřina Veselská,

doc. dr. Rudolf Žáček, Dr.

Jazyková editace: Lucie Kučová

Překlad resumé do anglického jazyka: Lenka Mandrysová

Grafický návrh: Petr Tesař, UPGRADE CZ s.r.o., Ostrava

Odevzdáno do tisku: 7. 7. 2009

Vyšlo: 21. 7. 2009

Tisk: Tiskárna Grafico s.r.o., Opava

Nevyžádané rukopisy, fotografie a kresby se nevracejí.

Za obsahy článků zodpovídají autoři.

Časopis lze zakoupit v Muzeu Těšínska v Českém Těšíně,

Pražská 3/14 nebo v jeho dalších pobočkách:

ve Výstavní síni Musaion v Havířově,

v Památníku životické tragédie v Havířově-Žitovicích,

Kotulově dřevěnce v Havířově-Bludovicích,

v Archeoparku v Chotěbuzi-Podobohě,

ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Jablunkově,

ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Karvině-Fryštátě,

ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Orlové,

v Technickém muzeu v Petřvaldě

a v Regionálním informačním centru v Českém Těšíně.

Časopis lze nově zakoupit také v Gorolském turistickém
informačním centru v Mostech u Jablunkova.

Rozšiřuje redakce, kde si lze také objednat
(i telefonicky) předplatné nebo jednotlivá
čísla časopisu.

Vychází čtvrtletně, cena jednoho výtisku 40 Kč,
celoroční předplatné 160 Kč a poštovné.

Identifikační číslo: ISSN 0139-7605

Evidenční číslo MK ČR: E 11319

Podávání novinových zásilek povoleno

Oblastní poštou v Ostravě

č. j. 2726/92-P/1 ze dne 30. 11. 1992.

Stávky na Těšínsku před 1. světovou válkou

Stanislav Knob

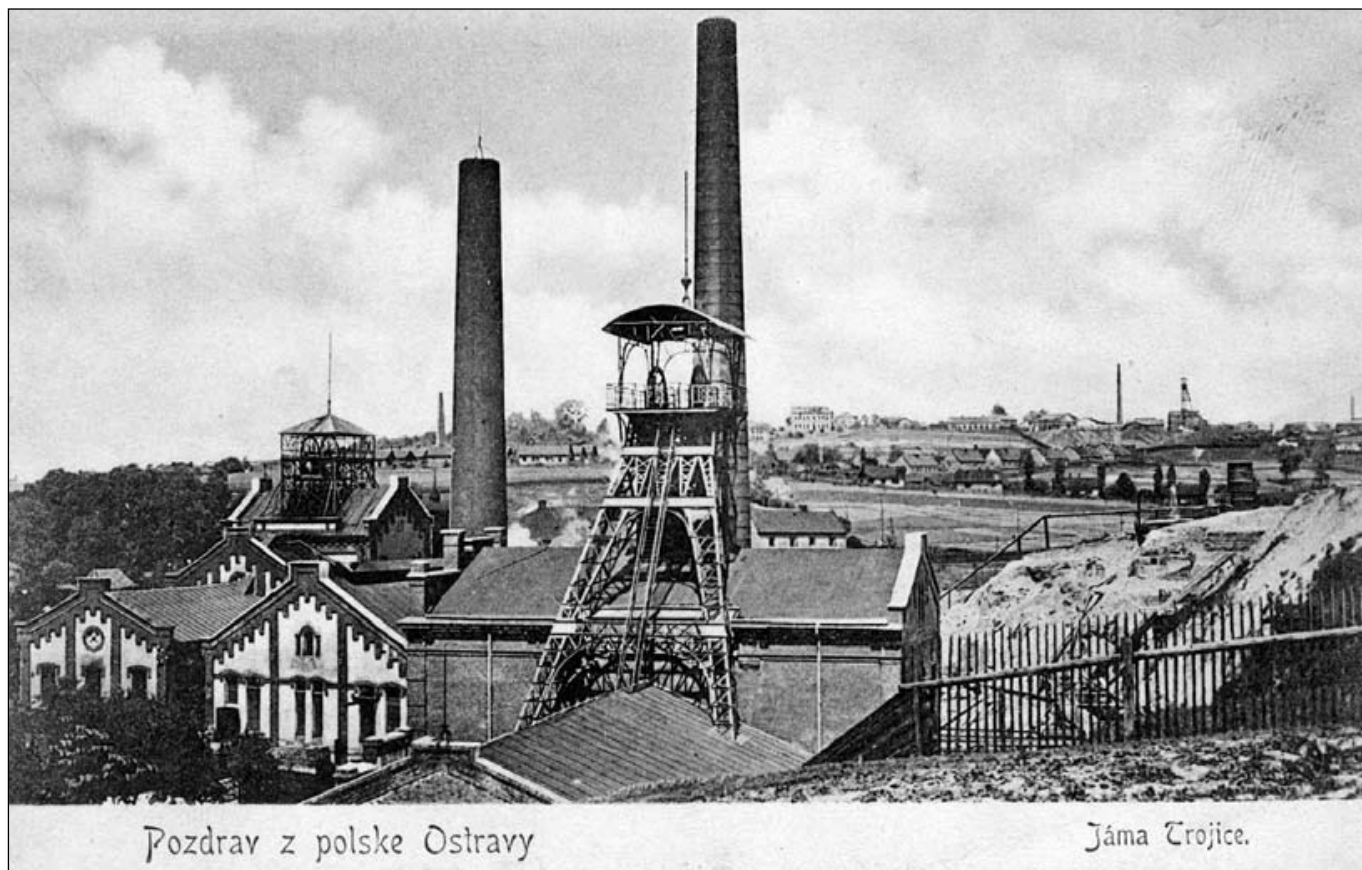
Slovo „stávka“ slýcháme na počátku 21. století stále často a víme, co si pod tímto pojmem můžeme představit. V této práci je poukázáno na stávkové hnutí na Těšínsku. Do roku 1890 pouze v přehledu některých nejdůležitějších stávek, o kterých bylo možné získat zprávu. Pro období let (1891) 1894–1914 byly zpracovány oficiální statistiky a je poukázáno na některé typické rysy stávkového hnutí na Těšínsku.

Získat nějaké informace o stávkách před rokem 1891 je poměrně obtížné. Archivní prameny byly, pokud jde o informace o Rakouském Slezsku, značně poznamenány špatným skladováním, neuváženou skartací, živelnými pohromami a v neposlední řadě událostmi druhé světové války (požár archivu v Opavě).¹ Většinu zpráv o stávkách tak nalézáme v periodickém tisku nebo v dílech autorů přelomu 19. a 20. století.² Informace z těchto zdrojů však nejsou často úplné (mohou chybět i tak důležité údaje jako o počtu účastníků, délce, požadavcích, průběhu, výsledku apod.). Výzkum tak nemůže být v žádném případě tak přesný jako pro následující období. Velkou pozornost stávkovému hnutí věnovala z pochopitelných důvodů historiografie minulého režimu. Výčet těchto prací by zaplnil

mnohé a mnohé stránky, a proto bychom rádi upozornili, že je nutné s touto literaturou pracovat opatrně. Domníváme se, že autoři nevyčerпали všechny možné prameny (např. ve Vídni), jejich závěry zejména o motivaci stávkujících bývají často zkreslené. Jako pozitivum vnímáme, že literatura socialismu přece jen ve svém výzkumu poukázala na velké množství stávek, které se v regionu udály. Můžeme se tak alespoň ve výčtu do jisté míry o tuto literaturu opřít.

Zajímá-li nás, jak stávkovali naši předci, můžeme pro období let 1891–1914, resp. přesněji pro léta 1894–1914, použít velmi bohatou statistiku stávek.³ Statistika přinášela souhrnné informace jak pro celé Předlitavsko, tak pro jednotlivé země zvlášť a v soupise také pro jednotlivé okresy a statutární města. Uvádí celou řadu informací o velikosti stávek (vyjádřenou počtem stávkujících, počtem stávkou zasažených podniků, množstvím prostávkovaného času, v případě hornictví také množstvím prostávkovaného výkonu), odvětvích výroby, charakteristice stávek (zda v ní stádkovali muži, nebo ženy, kvalifikovaní, nebo nekvalifikovaní dělníci, zda se jednalo o stávku útočnou, nebo obrannou, zda se stávky účastnila nějaká dělnická organizace, zda

*Jáma Trojice
v Polské (dnes Slezské)
Ostravě, okolo r. 1910,
Muzeum Těšínska*

Místo střetu četnictva se stávkujícími horníky u jámy Trojice v Polské Ostravě, 9. květen 1894, Nové ilustrované listy 26. května 1894

došlo k narušení veřejného pořádku, popř. zda byl za to někdo potrestán). Pro čtenáře Těšínska budou asi nejzajímavějšími kolonky o příčinách a požadavcích stávkujících. Už zde můžeme říci, že se jednalo v naprosté většině o výši platů.

Jako místo stávky je určeno buď město, nebo politický okres. Pro naši práci připadají v úvahu politické okresy Těšín, Bílsko, Fryštát a od roku 1901 také nově vzniklý okres Frýdek, který se vyčlenil z okresu Těšín. Všechny údaje pro Frýdek budou v následujícím textu vycházet z období 1901–1914. To do jisté míry ovlivní jeho parametry a bude na to na příslušném místě upozorněno. Po vzniku okresu Frýdek zůstávala samotná obec statutárním městem, tedy nespádala do působnosti okresu, ale sama vytvářela I. instanci státní správy. Stejný statut mělo v Rakouském Slezsku ještě Bílsko a Opava.⁴ Město Frýdek se ve statistikách objevilo čtyřikrát, z toho pouze dvakrát šlo o stávku v textilním průmyslu. Dvě stávky se podle statistik odehrály v Těšíně a jedna v Polské (nyní Slezské) Ostravě. Okres Těšín se neobjevuje vůbec.⁵ To se zdá být dosti zarážející, uvědomíme-li si, že pod okres Těšín spadaly železářny v Třinci a Frýdek byl centrem rozvinutého textilního průmyslu. Statistiky tak musí být podrobeny kritice výzkumem dalších pramenů. V úvahu připadají spisy okresních úřadů ve Slezsku, slezské zemské vlády v Opavě, moravského místodržitelství v Brně, ministerstva obchodu a ministerstva vnitra ve Vídni, policejního ředitelství v Moravské Ostravě, některých důležitých podniků (nabízí se zejména studium báňských podniků v Archivu OKD), revírního báňského úřadu v Ostravě, zprávy živnostenských inspektorů, obchodních

a živnostenských komor, stenografické protokoly říšské rady a denní tisk. Pro tuto chvíli se spokojíme s interpretací statistických pramenů, doplněnými o studium literatury. Údaje ze statistik byly doplněny zejména na základě starší odborné literatury stávkami v okrese Těšín zejména v třineckých železárnách, ve kterých podle dostupných informací proběhlo 6 stávek (1895, 1898, 1904, tři v roce 1907), k tomu ještě jedna v třinecké koksovně (1907).⁶ Pro rok 1894 máme dosti nejasnou zprávu o stávce v Kohnově továrně v Těšíně. K dohledaným stávkám pro těšínský okres není bohužel možné získat údaje o počtu stávkujících. S ostatními okresy tak můžeme srovnávat pouze množství stávek, nikoli však stávkujících. Žádné další úpravy do statistik prozatím nebyly zaneseny.

První zmínku o revoltě dělníků máme pro sledovanou oblast z roku 1801, kdy se ve slezském Bílsku a haličské Bialé vzbouřili zaměstnanci textilních závodů. Jejich odpor byl potlačen vojskem. Podobné nepokoje se v Bílsku opakovaly ještě několikrát (1811, 1830, 1833).⁷ Jaroslav Bakala zmiňuje stávku v železárnách v Ludvíkově již pro rok 1810.⁸ Vzápětí však uvádí, že se zcela určitě jednalo o jedinečnou záležitost. O dělnických nepokojích slyšíme také v souvislosti s bouřemi tkalců ve Slezsku v roce 1844. Unikátní je také záznam o stávce v Hirtově továrně v Bílovci roku 1846. Několik stávek, respektive nepokojů (v tomto období se to nedá na základě pramenů odlišit), proběhlo v bouřlivém roce 1848 v souvislosti s revolučními událostmi a těžkou hospodářskou situací. Asi nejvýznamnější mezi nimi byla první hornická stávka asi třetiny osazenstva Wilczkových dolů. Pravděpodobnost, že se jednalo o první stávku v tomto odvětví, je velmi vysoká, protože platy v hornictví daleko převyšovaly mzdy všech ostatních odvětví, a proto se hospodářské boje nedají příliš předpokládat. V tomto roce máme zaznamenáno první vystoupení hutníků v železárnách v Třinci. Dělníci přednesli před vedení závodu petici za zvýšení mezd. Zda u toho zastavili také práci, nevíme. V následujícím roce stávkovali hutníci v Bašce a textiláci v Bílsku.⁹

Padesátá a šedesátá léta 19. století se nesla v duchu živelných lokálně omezených stávek týkajících se téměř vždy mezd. Někdy byly tyto nepokoje provázány výtržnostmi. Primát již v tomto období hrálo hornictví pouze částečně doplňované textilním průmyslem a hutnictvím. V roce 1852 proběhly krátkodobé nepokoje horníků ve Polské Ostravě, Michálkovicích a Doubravě v souvislosti se snížením úkolových sazeb, které bylo vyvoláno konkurencí hornoslezského uhlí.¹⁰ Velmi málo informací se dá zjistit o údajné stávce v rudných dolech

v Malé Morávce.¹¹ Další čtyři hornické stávky v Hrušově, Michálkovicích, Jaklovci a Karvině vypukly v roce 1858 opět díky nesrovnalostem ve mzdách. Jistou novinkou byla později dosti dobře známá „stávková atmosféra“, která zapříčinila šíření stávek z dolu na důl. Tím se stávaly masovějšími. V roce 1862 stávkovalo v Jaklovci u Polské Ostravy najednou již asi 500 horníků. V roce 1863 se vzbouřili tkalci ve Zlatých Horách.¹² Další hornické stávky proběhly v letech 1864 (Michálkovice) a 1866 (Jaklovec).¹³ Při stávce ve Zwierzinově dole v Polské Ostravě v roce 1869 stávkovalo přibližně 1000 horníků.¹⁴ V následujícím roce se stávka na tomto dole opakovala. V roce 1870 se ještě stávkovalo ve frýdlantských železárnách a karvinských dolech.¹⁵ V roce 1872 se udály čtyři dělnické nepokoje. Proběhly tři stávky v hornictví (Jaklovec, Polská Ostrava, Orlová) a jedna v textilním průmyslu (Bílsko).¹⁶ Po zbytek 70. let nemáme žádné zprávy o stávkovém hnutí. Na vině je pravděpodobně hospodářská krize. V roce 1881 můžeme zaznamenat tři velké hornické stávky. Dvě se udály v Orlově a účastnilo se jich asi 500 stávkujících, třetí se odehrála v Polské Ostravě a stávkovalo při ní asi 1200 horníků.¹⁷ Další hornická stávka proběhla opět v Polské Ostravě (v dolech Severní Ferdinandovy dráhy – Vilémka, Jakubka, Alexandra a Hermenegild) v roce 1885.¹⁸ Padesát formířů protestovalo proti snížení mezd v třineckých železárnách v roce 1887.¹⁹ Hrubé chování jednoho z úředníků rozpoutalo stávku v dolech František a Hlubina v Karvině v roce 1888.²⁰

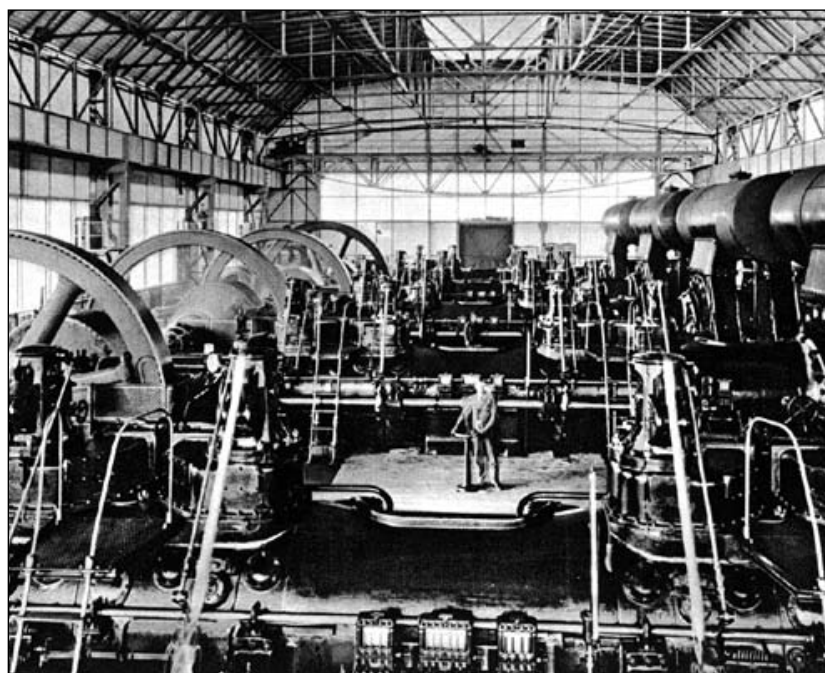
Rok 1890 znamenal dosud nevídaný rozvoj stávkového hnutí. Dvě velké hornické stávky na jaře (možná by se dalo hovořit také o vzpouře) a na podzim tohoto roku s sebou přinesly i značné sympatie dělníků jiných odvětví. Během jarní stávky zastavilo práci 30 000 dělníků v celém regionu. Za jednu z hlavních příčin je možné označit snahu těžařů a úřadů zamezit oslavy 1. máje. Během potlačování stávky armádou a četnictvem byli zabiti tři dělníci a mnoho dalších zraněno. Došlo k několika případům drancování. Toto velké vystoupení dělníků se podílelo na rozhodnutí vlády zaznamenávat údaje o stávkách do jednotně vedených statistik.²¹

Ani krvavá zkušenost z potlačení oslav 1. máje roku 1890 a ani výslovný zákaz svévolného přerušování práce nezabránil dělníkům v rozhodnutí tento svátek slavit v roce 1894. Oslavy měly poměrně klidný průběh. Na veřejné schůzi konané v hostinci „U koule“ v Mariánských Horách byla přijata rezoluce o uzákonění osmihodinové pracovní doby, všeobecného volebního práva, shromažďovacího a spolkového práva a svobody slova a tisku. Stávka vypukla ve dvou dolech Severní dráhy Ferdinandovy, kde dělníci

žádali osmihodinovou pracovní dobu, na kterou měli den po svátku nárok. Když jim nebylo vyhověno, začali stávkovat. Postupně se k nim přidaly i další doly. Stávka probíhala poměrně v poklidném duchu až do 9. května, kdy četníci u jámy Trojice po asi 20minutové slovní konfrontaci vypálili do davu tři salvy. Osm horníků zemřelo na místě, další čtyři na následky zranění později, spousta dalších byla zraněna. Tento incident se dostal i na půdu parlamentu, kde byla podána interpelace na ministra vnitra pro vyšetření poměrů na Ostravsku zvláštní komisí. Tuto zprávu publikoval Karel Jiřík ve své knize *Trojice 1894*.²² Krvavý incident stávku neukončil, naopak posílil. 13. května stávkovalo v revíru již 20 000 horníků (dvě třetiny). Úřady povolaly vojenské posily z Opavy, Těšína, Krakova a Přerova o síle 1 500 pěšáků, 120 dragounů a 105 četníků. 21. května museli stávkující nastoupit do práce, aniž by dosáhli svých požadavků, mezi které patřilo zkrácení pracovní doby na 8 hodin, zvýšení mezd o 25 %, odstranění hrubého zacházení a beztestnost pro stávkující. Příčiny neúspěchu je možno spatřovat v nejednotnosti stávkujících. Počáteční živelnost byla na čas překonána společnou rezolucí, nicméně absence silného vedení byla zcela zřejmá.

Další velká hornická stávka se odehrála v únoru 1896. Bývá považována za první organizovanou stávku, protože poprvé nevyjednávali horníci jednotlivých podniků zvlášť, ale postupovali jednotně a koordinovaně pod vedením spolku Prokop. Základními požadavky byly týdenní výplata mezd, zkrácení pracovní doby na osm hodin, propuštění neoblíbených dozorců a beztestnost pro stávkující. Tato stávka se také dostala do projednávání

*Dmýchadla železáren
v Třinci, okolo r. 1910,
Muzeum Těšínska*

*Válcovna jemných plechů
(trať č. 1 a 2), Karlova huť
v Lískovci (pozdější Válcovny
plechu Frýdek-Místek), okolo
r. 1910, Muzeum Těšínska*

v parlamentu, kde poslanec Pernersdorfer podal návrh na uzákonění kratších výplatních termínů. Podle statistických údajů se stávky účastnilo 13 200 horníků.²³

Největším vystoupením dělníků před první světovou válkou byla stávka v roce 1900, která se z velké části odehrála také v námi sledované oblasti. Bezprostředním příčinou vypuknutí stávky byla změna pracovní doby v dolech Karolína a Šalomoun. Velmi rychle se však rozšířila na celý revír. Dne 7. ledna vypracovali delegáti horníků seznam požadavků, který obsahoval osmihodinovou pracovní dobu, zavedení týdenních výplatních termínů, stanovení základních mzdových tarifů pro jednotlivé horníky, bezplatné svítidlo, poskytování 24 q deputátního uhlí ročně, řádnou dopravu materiálu, beztretnost pro stávkující ad. Ke stávce se přidali horníci z pražsko-slánského a severočeského revíru, z Falknovska, Loketska, Plzeňska-Stříbrska a Trutnovska. V českých zemích tak z celkového počtu 87 364 horníků stávkovalo 65 680 osob (z toho asi 30 000 na Ostravsko-Karvinsku). Dále stádkovali ještě horníci z Rakouska a Haliče. Peněžní podpora stávkujícím přišla ze Švýcarska, Německa a Velké Británie. Během celé stávky nedošlo k větším střetům s početnými oddíly četnictva ani s přivolaným vojskem. V polovině února horníci změnili strategii: místo prosazování osmihodinové pracovní doby u majitelů dolů začali usilovat o uzákonění osmihodinové pracovní doby. 30. března bylo dosaženo částečných výsledků: 12 % zvýšení platu, 24 q deputátního uhlí a světlo zdarma, ukončení nočních směn před nedělemi a svátky po 22 hodině, spravedlivé rozdělení pracovišť,

odběr zboží v závodních konzumech za hotové. Nepodařilo se prosadit generální pardon pro stávkující (více než 300 jich bylo propuštěno), zkrácení výplatních termínů atd. Stanovení pracovní doby na 9 hodin bylo prosazeno zákonem až 17. května 1901.²⁴

I když stávkové hnutí již do počátku první světové války nepoznalo stávku takového rozsahu, objevilo se několik období, kdy byla stávková aktivita značná. Podrobněji o tom, bude řeč ve vyhodnocení statistických pramenů, na jejichž základě kterých můžeme určit, že se jednalo o období let 1906–1907 a předválečná léta. Stávková činnost let 1906–1907 byla často spojována s ohlasem revoluce v Rusku a zřízením dumy a boji o prosazení všeobecného, rovného hlasovacího práva. Toto tvrzení nemůžeme z našeho výzkumu potvrdit. Je nám znám pouze případ z 28. ledna 1905, kdy se téměř všechny podniky sledované oblasti přidaly ke generální stávce za všeobecné hlasovací právo. Ostatní boje v období let 1906–1907 jsou spíše hospodářského charakteru. Vedle převažujících mzdových požadavků se můžeme v těchto letech setkat s hnutím za změnu služebních řádů, za lepší fungování pokladen, stanovení mzdových tarifů, zkrácení pracovní doby, lepší závodní byty, dodržování polední přestávky atd.²⁵

V předválečných letech došlo k celkovému zhoršení postavení dělnictva. Stupňovala se intenzita práce, prodlužovala se pracovní doba při stagnaci nominálních mezd a stoupající drahotě a neustálém nárůstu daní pro potřeby zbrojení. Zostřil se boj o uzavírání nových kolektivních smluv, jejichž platnost vypršela v letech 1911 až 1913.²⁶ Unie rakouských

horníků se snažila vymoci lepší mzdové tarify a další příplatky (za svátek 50 %, za přesčas 100 %) pro své členy.²⁷ Hnutí za lepší mzdy vyvrcholilo 5. října 1910 jednodenní stávkou celého revíru, kdy zhruba 40 000 horníků a koksařů vyšlo do ulic, aby žádalo o úpravu mezd a pracovní doby. Během stávky byl formulován požadavek uzákonění sociálního pojištění.²⁸ Pokračovala série stávek v mnoha podnicích revíru. 15. dubna 1912 se prostřednictvím smírčího soudu shodli zástupci zaměstnavatelů a horníků na znění prozatímní nezávazné smlouvy. Úkoly měly být na příště stanoveny tak, aby dělníci docílili průměrných výdělků na směnu: v kategorii havířů a důlních tesařů 4,80–5 K, vozači 60–75 %, táčníci 40–55 % havířských mezd. Množství deputátního uhlí bylo stanoveno na 30 q pro ženaté a 15 q pro svobodné horníky. Platnost smlouvy měla být od 1. května 1912 do 30. dubna 1915. Dělníci se zavazovali k tomu, že během platnosti této smlouvy nebudou klást žádné další požadavky. S výjimkou jámy Ignát v Mariánských Horách všichni horníci v revíru tuto smlouvu přijali. Protože však nebyla ze strany podnikatelů dodržována, došlo opět ke stávkám.²⁹

Další vlna stávek proti prodlužování pracovní doby a zvyšování intenzity práce proběhla na počátku války. V průběhu prvních válečných let byla stávková činnost omezena. Objevila se opět až na konci střetnutí v souvislosti s tíživou situací v doprovodu hladových bouří.

Zaměříme-li se na regionální četnost stávek v Rakouském Slezsku v letech 1894–1914, zjistíme, že dvě třetiny všech stávek proběhly ve sledovaných okresech. Ještě větší podíl mají dané okresy na počtu stávkujících. Okres Fryštát zaujímá 71 % a okresy Bílsko a Frýdek po 11 %.³⁰ Vzhledem k tomu, že okresy Frýdek a Fryštát tvoří součást ostravské průmyslové oblasti (Ostravsko-karvinský revír) a okres Bílsko byl tradiční rozvinutou textilní oblastí, toto zjištění příliš nepřekvapí.

Důvody naprosté dominance okresu Fryštát jak v počtu stávek, tak zejména v počtu stávkujících je možné hledat ve skutečnosti, že se zde nejvíce stávek týkalo hornictví (87 % stávek, 98 % stávkujících). Zásadní roli hrály velké hornické stávky v letech 1894, 1896, 1900 a stávková konjunktura let 1906–1907 a 1912. Podobně na tom byl i okres Frýdek, pod který spadal soudní okres Polská Ostrava s rozvinutým hornictvím. Báňský průmysl se ve Frýdku podílel na celkovém počtu stávek téměř 78 % a na počtu stávkujících 88 %. Druhým „nejstávkovějším“ odvětvím regionu byl textilní průmysl, který do značné míry ovlivnil stávkovou činnost okresu Bílsko (dvě třetiny stávek a 56 %

Horníci! Soudruzi!

Jako Vaši delegáti a důvěrníci, v zasedání dohodovacího úřadu v Těšíně v zájímavých sezeních jsme požadavky Vaše po několik dní hájili a zastávali, které jste na počátku tohoto velkého boje sobě postavili. Nyní máme svatou povinnost předložit Vám, jaký výsledek tohoto jednání jest.

I. V otázce osmihodinné doby pracovní zástupcové těžšíř nenavrhli nám žádného ústupku. Naproti tomu vláda se otevřeně zavazuje, říšské radě nejdříve do podzimu t. r. předlohu zákona o zkrácení doby pracovní v hornictví podati a tuto zastupovati. Kdyby ale vláda, co my nevíme, svému slibu nedostála, tu budou Vaši poslanci chápat se všech prostředků tuto k tomu donutiti. K dosvědčení své opravdové vůle mimo toho svolá na 1. března jednu komisi do Vídně, ve které dělníci prostřednictvím zvolených důvěrníků zastupování budou, která má ten účel, tuto předlohu vypracovati a připravit.

II. Stran ostatních požadavků zaměstnavatelé dávají následující koncese.

A. Ústupky, jež podle usnesení těžšíř ze dne 10. ledna t. r. povoleny byly:

1. Panské směny mají o 5 procent zvýšeny a úkoly ve způsobu tomuto výměru přiměřeně upraveny býti.
2. Světivo má nyní od majitelů závodů bezplatně poskytováno býti.
3. Rovněž má i deputátní uhlí, jež dosud dělník sám sobě platil, v dnešní výměře jemu zdarma poskytováno býti.
4. Kromě toho bylo usneseno, výjezd dělníků v noční směně před nedělí a svátky takým způsobem zařídit, aby výjezd všech horníků koncem 10. hodiny po započatém vjezdu ukončen byl.

B. Další ústupky.

1. Kromě svedení uvedeného zvýšení mzdy, má se mzda ještě o dalších 7 procent hrubého výdělku zvýšiti, tak že celkové zvýšení mzdy obnášeti bude 12 procent.
- Toto zvýšení mzdy vztahuje se ku všem druhům dělníků.
2. Kromě každoměsíční hlavní výplaty mají měsíčně dvakrát, a sice vždy v patřičně ustanovenou sobotu zálohy poskytovány býti.
3. Kde potravních zásobárn stává, mají tyto každodenně otevřeny býti, mimo neděle a svátky, i bude volno potravní proti hotovému z nich odbírat.

V Těšíně, dne 10. února 1900.

Členové dohodovacího úřadu a důvěrníci
hornictva.

4. Úkol se ohlásí v prvních 3 dnech měsíce vyvěšením v zápisnách neb na jámách.

5. Během prvního týdne v měsíci jest dělník volno u závodního se přihlásiti, pak-li by se mu úkol nedostatečným býti zdál.

V tomto případě jest závodní povinen o tom se přesvědčiti a třeba-li zkoušku v dotčené práci předsevzít.

Třeba-li jest dělník dovoleno u ředitelství o revizi údelu žádati.

6. V druhé polovici měsíce konati se má revize úkolů, kteráž však nikdy v neprospěch dělníka dopadnouti nesmí, t. j. úkol na počátku měsíce udělený a nesmí snížen býti.

7. Závodní budou na spravedlivé rozdělení předků mezi dělníky ohled bráti.

8. Za říčníou stávkou nebude nikdo pronásledován, leda podle ustanovení § 33. služebního řádu. Rovněž přimluví se zástupci těžšíř u těchto, by vyklizení z bytů se nestalo a výpověď odvolány byly.

Zástupci těžšíř se prohlásili, že tyto ústupky pouze tehdy v plném rozměru platnosti nabudou, pak-li práce v úterý dne 13. února řádně započata bude.

Prohlášení vlády znamená bez odporu velkou výmohou. Poprvé na Vaše požadavky neodpověděla vláda hajonety, nýbrž musela odpověděti slibem předlohou zákona.

To znamená trvalou výmohou pro veškeré hornictvo v celém Rakousku, třeba ještě více měsíců přejíti má, než slíbený zákon ve skutek přiveden bude a zaměstnavatelé přesvědčí se, že jejich stálý vzor nemohou jest pokrok spojeného dělnictva zdržovati.

Jak dálece ostatní ústupky zaměstnavatelé skutečně jako výmohou považovány býti mohou, musíte Vy dle svého vlastního přesvědčení určit, které jste sobě z minulosti o slibech zaměstnavatelů učinili.

Všecko to musíte rozvážiti. Jakkoli Vaše rozhodnutí dopadne, jsme přesvědčeni, že všichni poneseťe tyto oběti, které budou potřebné, a že Vy všichni jako jeden muž státi budete.

Spravili jsme Vás svědomitě o tom co těžšíř v dohodovacím úřadě jako jedině možné koncese podávají. Vy samotní musíte rozhodnouti, zda-li tyto ústupky přijmete a v úterý práci zase započnete, nebo v boji dále pokračovati budete, a tou naději a Vaší pevností a solidaritou zaměstnavatele přinutiti ku dalším ústpkům. My nechceme na Vaše rozhodnutí žádného nátlaku činiti, nýbrž prosíme Vás se vší úprimostí o rozvahy a chladnou mysl, kterou jste sobě po dobu celého boje zachovali, při rozhodování, co Vy všichni hodláte činiti.

stávkujících). Můžeme říci, že v tomto oboru nemáme tak výrazné výkyvy v počtu stávkujících. Jen bouřlivá léta 1906–1907 zaznamenala nárůst. V počtu stávek zaznamenáváme výkyvy v letech 1907 a 1910. Dalším odvětvím, které se podepsalo na stávkovém hnutí regionu, bylo hutnictví. V těšínském okrese, kde se kromě třineckých železáren nekoncentroval těžký průmysl, šlo o nejzávažnější stávkovou činnost v tomto regionu. Ostatní odvětví se v konkurenci textilního průmyslu a hornictví výrazně neprosadila.

Dalším velmi důležitým ukazatelem stávkového hnutí je délka trvání. V okresech Fryštát a Frýdek proběhla drtivá většina stávek do 5 dní. Jednalo se tedy o stávky vesměs krátkodobé, dosti často pouze jednodenní. I v okrese Bílsko proběhlo velké množství stávek v tomto intervalu, ale dosti výrazně jsou zastoupeny i intervaly ostatní. I to je dáno rozdílnou skladbou odvětví, ve kterých se stávkovalo.

*Informační leták
odborových zástupců horníků
o vyjednaných pracovních
změnách,
Těšín 10. února 1900,
Muzeum Přísečská*

Stávky podle délky trvání na Těšínsku v letech 1894–1914

Počet dní	Fryštát		Bílsko		Frýdek		Těšín	
	Stávky	%	Stávky	%	Stávky	%	Stávky	%
1–5 dní	121	84	36	25	31	22	10	100
6–10 dní	15	10	18	13	5	3	-	-
11–15 dní	1	1	20	14	2	1	-	-
16–20 dní	4	3	8	6	1	1	-	-
21–50 dní	2	1	11	8	1	1	-	-
přes 50 dní	1	1	1	1	-	-	-	-

Míru stávkového hnutí lze vyjádřit množstvím prostávkovaného času, výkonu, nebo mezd. V pramenech najdeme některé údaje potřebné k výpočtu, ale musíme se potýkat s mnoha úskalími. Ve statistikách je uveden vždy pouze maximální počet stávkujících. Tento počet nemusel být od začátku do konce stávky stejný. Uváděl se vždy nejvyšší počet stávkujících. Pracovní doba a týdenní mzda, které také najdeme v tabulkách, jsou poměrně velmi přesné u hornických stávek (uvádí se rozdílná pracovní doba povrchových a „hlubinných“ dělníků i počet stávkujících v dole a na povrchu), ale u ostatních odvětví byl zaznamenán pouze interval (například 9–11 hodin) bez uvedení, kolik stávkujících bylo v jednotlivých kategoriích délky pracovního dne. V tomto případě musíme zvolit průměr. Výpočet promeškanych mezd je téměř nemožný. Máme údaje o mzdách jednotlivých pracovníků ve stávkou zasaženém podniku, ale často nemůžeme určit, do které této kategorie stávkující patřili. Nevíme, jakým způsobem byla vyplácena, respektive krácena mzda, pokud stávkující část týdne prostávkoval. O ztraceném výkonu stávek se zmiňuje pouze hornictví, které jej udává v předpokládaném množství „vytěženého“ uhlí a součtu zameškaných směn. U ostatních odvětví nejsme schopni tento údaj určit. Budeme-li postupovat podle vzorce: počet stávkujících x počet prostávkovaných dní x obvyklá délka pracovní doby, zjistíme, že v okrese Fryštát bylo prostávkováno téměř 22 milionů pracovních hodin, v okrese Bílsko 2,5 milionu a v okrese Frýdek více než 700 tisíc hodin. Tyto údaje jsou však značně nepřesné. Pokud byly pro stávky v hornictví využity údaje o množství zameškaných směn, byly vynásobeny obvyklým počtem pracovních hodin, a získali jsme hodnoty mnohem nižší, jež budou více odpovídat realitě. Po této úpravě jsme zjistili, že v okrese Fryštát bylo promeškáno 15 milionů a v okrese Frýdek

560 tisíc pracovních hodin. V okrese Bílsko bylo pouze malé množství hornických stávek, a proto množství prostávkovaných hodin není možné korigovat. Opět se v prostávkovaném čase projevila nejdéle trvající stávka v roce 1900, kdy jen při této stávce bylo podle statistických údajů zameškáno 798 645 směn. To při délce pracovní doby 10 až 11 hodin znamenalo více než 8 milionů zameškaných pracovních hodin. V dalších velkých stávkách v letech 1894 a 1896 bylo prostávkováno 35 448, respektive 257 440 pracovních směn. To znamená nejméně 3 miliony zameškaných pracovních hodin.

Důvodů kolísavosti stávkového hnutí je mnoho. Mezi nejdůležitější patří hospodářské cykly. Od 90. let docházelo k pravidelným, relativně velmi rychle se střídajícím obdobím konjunktur a regresí, které sice neměly takový dopad jako krize 70. let, ale přesto měly dosti významný vliv na stávkové hnutí. V době hospodářského sestupu klesala poptávka po zboží a podnikatelé byli nuceni propouštět, nebo snižovat mzdy. Stovky nezaměstnaných před branami závodů vytvářely neustálý rezervoár pracovních sil. Žádný zaměstnaný horník nebo dělník se neodvážil vystoupit proti jakémukoliv bezpráví, když viděl denně před sebou úděl nezaměstnaných. V období konjunktur byla všeobecně stávková činnost vyšší. Zaměstnanci často pocítovali pomalý růst mezd oproti zvyšujícím se nárokům na produktivitu práce a chtěli si vydobýt „svá práva“ třeba i silou. Mohli více riskovat, protože pokud by byli propuštěni, měli velkou šanci najít práci jinde.

Příčiny stávek v jednotlivých politických okresech na Těšínsku v letech 1894–1914

Příčina	Fryštát		Bílsko		Frýdek		Těšín	
	Stávky	%	Stávky	%	Stávky	%	Stávky	%
Mzda	102	70,8	68	75,6	34	85,0	9	90,0
Pracovní doba	10	6,9	11	12,2	3	7,5	1	10,0
Pracovní řád	3	2,1	4	4,4	2	5,0	-	0,0
Osobní	17	11,8	14	15,6	4	10,0	1	10,0
Jiná příčina	13	9,0	1	1,1	-	-	-	-

Vedle mezd vadila dělníkům ve sledovaném období nepřiměřeně dlouhá pracovní doba. Mezi dalšími důvody můžeme jmenovat kategorii osobních příčin, do kterých patří neshody na pracovišti mezi dělníky a nadřízenými nebo mezi dělníky samotnými, perzekuce dělnických mluvčích, propouštění apod. Nespokojenost s pracovním řádem byla poměrně méně častou

skutečností. Mezi „jiné příčiny“ můžeme zařadit stávky, které se konaly ze solidarity, nebo sledovaly politické cíle. Velmi častou příčinou stávek bylo nepovolení oslav 1. máje.

Od příčin se samozřejmě odvíjely také požadavky stávkujících. Týkaly se nejčastěji mezd. V okrese Fryštát ve 144 stávkách v letech 1894–1914 vznesli stávkující mzdové požadavky ve 113 případech (tzn. téměř v 80 % případů), v okrese Bílsko v 71 případech (tzn. také téměř v 80 %), v okrese Frýdek ve 36 případech (tzn. dokonce v 90 % stávek) a v okrese Těšín v devíti případech (také 90 %). K nim přidávali stávkující často požadavky týkající se pracovní doby a některé další, které statistické prameny pro velkou různorodost nezachycují. Šlo například o uznání dělnické organizace, beztrčnost pro stávkující, získání mimomzdových výhod pro zaměstnance apod.

Požadavky stávkujících v jednotlivých politických okresech na Těšínsku v letech 1894–1914

Požadavky	Fryštát		Bílsko		Frýdek		Těšín	
	Stávky	%	Stávky	%	Stávky	%	Stávky	%
Týkající se platu	113	78,5	71	78,9	36	90,0	9	90,0
Týkající se pracovní doby	13	9,0	15	16,7	4	10,0	1	10,0
Jiné	71	49,3	29	32,2	12	30,0	3	30,0

I když celkový počet zcela, nebo alespoň částečně úspěšných stávek ve všech případech převýšil počet stávek neúspěšných, můžeme říci, že počet neúspěšných stávek byl dosti vysoký. V okrese Fryštát a Frýdek dokonce počet neúspěšných stávek překročil počet částečně úspěšných. V okrese Těšín byla ve zjištěných případech pouze jediná stávka neúspěšná. Ve třech případech pro tento okres výsledek neznáme.

Velkou roli v organizovanosti, a tím do jisté omezené míry také úspěšnosti stávek, sehrávaly dělnické spolky a odbory. Dokud probíhaly živelně, byla míra neúspěšných stávek velmi vysoká. To si uvědomovali i sami dělníci a zejména jednotliví socialističtí agitátoři. Proto se snažili organizovat nejprve v dělnických spolcích, později v odborech, a stávkové hnutí koordinovat. Přesto až do počátku 1. světové války nebyla organizace tak silná, jak by si představovali její vůdcové, a proto se v mnoha případech snažili stávkám zabránit a volili raději vyjednávání. Poměrně často vypukly stávky nejprve živelně a teprve poté se dělničtí zastupitelé snažili vyzískat pro stávkující maximum z jejich požadavků. V okrese Bílsko

a Fryštát mírně převažují stávky neorganizované. U okresu Frýdek hraje roli to, že údaje jsou vedeny až od roku 1901, kdy byla organizace přece jen pevnější, a proto dosáhl vyšších hodnot než oba další sledované politické okresy. Pro Těšínsko máme zprávu o jediné intervenci odborů, a to při stávce klempířů v roce 1909.

Míra organizovanosti stávek na Těšínsku v letech 1894–1914

Stávky	Fryštát		Bílsko		Frýdek		Těšín	
	Stávky	%	Stávky	%	Stávky	%	Stávky	%
s intervencí dělnické organizace	68	47,2	41	45,6	26	65,0	1	10,0
bez intervence dělnické organizace	76	52,8	49	54,4	14	35,0	9	90,0

V okrese Fryštát proběhlo nejvíce stávek s největším počtem stávkujících zejména ve velkých hornických stávkách z let 1894, 1896 a 1900. Kromě již zmíněných velkých stávek se jednalo o stávky krátkodobé, nekoordinované, s dosti vysokou mírou neúspěšnosti. Důvodem této skutečnosti byl pravděpodobně fakt, že často stávkovali pouze mladí radikální horníci s nižší kvalifikací a vysokými požadavky, které nebyly pro vedení splnitelné.

Okres Frýdek nese dosti podobné rysy. I zde bylo rozhodujícím odvětvím pro stávkovou činnost hornictví, které se koncentrovalo v oblasti Polské Ostravy. Poněkud překvapí naprosto marginální úloha textilního průmyslu u tradičního centra textilní výroby, jakým Frýdek bezpochyby byl.

Okres Bílsko patřil mezi nejaktivnější stávkové okresy Těšínska i celého Slezska. Největší podíl na této skutečnosti měl rozvinutý textilní

Jáma Jinřich v Karviné, r. 1902, Muzeum Těšínska

průmysl. Stávky zde trvaly často déle a stávkovali zde ve větší míře kvalifikovaní pracovníci. Snad i tyto skutečnosti se podílely na vyšší úspěšnosti stávek.

V těšínském okrese se uskutečnilo nejméně stávek ze sledovaných oblastí (pouze 10). Většina z nich (6) se odehrála v třineckých železárnách, jedna v třinecké koksově a další tři v malopodnicích. Úspěšnost těchto stávek byla ve zjištěných případech vysoká. Pouze jediná stávka skončila neúspěšně. Nejčastější příčinou stávek a požadavkem stávkujících ve všech čtyřech okresech byly mzdy. Na nich se také nejvíce projevoval vliv hospodářských cyklů.

Stávkové hnutí na Těšínsku můžeme na základě zjištěných údajů považovat

za poměrně intenzivní, zejména co se týče počtu stávkujících. Velkou roli na tom měly masové stávky v hornictví. Mezi další významná odvětví, která ovlivnila stávkové hnutí na Těšínsku, rozhodně patří také textilní průmysl, hutnictví, dřevozpracující průmysl a stavebnictví. V počtu stávek i stávkujících převyšuje Těšínsko opavskou část Rakouského Slezska. Dvě třetiny všech stávek proběhlo ve sledovaných okresech. Ještě větší podíl mají na počtu stávkujících. Okres Fryštát zaujímal 71 % a okresy Bílsko a Frýdek po 11 %.

Další výzkum některých významných pramenů nám do budoucna pomůže určit údaje ze statistik ještě zpřesnit a poznat tak lépe stávkové hnutí v tomto průmyslově významném regionu.

Strikes in the Těšín Region before WWI

The presented results of the research of strike movement in the Těšín Region with developed mining, metallurgical and textile activity are based particularly on statistics from 1894–1914. After summarizing the data about the issue in the region in the 19th century, the main attention is paid to comparing strike movement within individual political districts of the Těšín Region: Bílsko, Frýdek, Fryštát and Těšín at the turn of the 19th and the 20th centuries. Within Austrian Silesia, two thirds of all strikes at that time were in the Těšín Region.

POZNÁMKY

- 1 K prameně základně k tématu viz. Knob, Stanislav: Prameny a literatura ke stávkovému hnutí ve Slezsku v letech 1848–1890. *Historica Universitas Ostraviensis, Acta facultatis philosophica*, E/238, 2008, č. 15, s. 164–182.
- 2 Berner, Ernst: *Steinkohlengraber im Ostrau-Karwiner Bergrevier*. Wien 1898; Brda, Vojtěch: *Dějiny hornické ostravsko-karvinského revíru*. Moravská Ostrava 1913; Prokeš, Jan: *Deset let boje a utrpení ostravských horníků 1893–1903*. Moravská Ostrava 1903; Jiczinski, Wilhelm: *Bergmännische Notizen aus dem Ostrau-Karwiner Steinkohlenrevier gesammelt vom Jahre 1856–1898*. Mährisch Ostrau 1898.
- 3 Pro stávky v letech 1891–1893 existují pouze souhrnné statistiky, a tak je nemůžeme využít pro regionální studium. Statistika pro další léta je již mnohem podrobněji zaznamenána ve svazcích *Die Arbeitseinstellungen und Aussperrungen in Österreich 1894–1914*. Wien 1898–1917.
- 4 V dalším textu však nebudeme rozlišovat stávky ve statutárních městech. Budeme je započítávat do okresu.
- 5 Nutné je také zdůraznit, že statistiky evidovaly v soupise (nikoliv v samotných statistikách) pro léta 1912–1914 pouze stávky s více než 500 promeškanými směny.
- 6 Bilan, Josef a kol.: *Bojem vítězili. Přehled historicky významných dnů dělnického revolučního hnutí v Ostravském kraji*. Ostrava 1960, s. 29; Grobelný, Andělín: *Stávkové hnutí kovodělníků na Ostravsku v letech 1905–1907*. Slezský sborník, 52, 1954, s. 517–518. Kol. autorů: *Dějiny Třineckých železáren*. Praha 1979, s. 50, 69.
- 7 Šindelář, Bedřich: *Přehled dějin dělnického hnutí na Moravě a ve Slezsku do heidfeldského sjezdu*. Časopis Matice moravské, 73, 1954, č. 1, s. 18.
- 8 Bakala, Jaroslav: *Počátky dělnického hnutí na Bruntálsku*. Slezský sborník, 71, 1973, č. 4, s. 257.
- 9 Myška, Milan: *Počátky vytváření dělnické třídy v železárnách na Ostravsku*. Ostrava 1962, s. 164; Grobelný, Andělín: *Stávkové hnutí dělnictva na Ostravsku v l. 1848–1866*. *Radostná země*, 5, 1955, s. 98.
- 10 Adamčík, Stanislav: *Dělnické hnutí na Ostravsku do roku 1900*. Ostrava 1955, s. 11; Brda, Vojtěch: *Dějiny hornické OKR*. Moravská Ostrava 1913, s. 11; Indra, Bohumír: *Stávka horníků v Doubravě r. 1852*. Slezský sborník, 50, 1952, s. 121–129; Jiczinski, W.: c. d., s. 31; Grobelný, A.: *Stávkové hnutí dělnictva*, s. 99.
- 11 Zemský archiv v Opavě, Statthaltereiprotokoll pro 1850–1860, č. j. 13, 69, 91 1853. Srov. Grobelný, A.: *Stávkové hnutí dělnictva*, s. 99.
- 12 Bakala, Jaroslav: *Počátky socialistického dělnického hnutí na Jesenicku*. Časopis Slezského muzea, 13, 1964, mapka.
- 13 Matějček, Jiří: *Stávky horníků v českých zemích za kapitalismu*. Studie z dějin hornictví, 16, 1985, s. 222–223.
- 14 Nevřiva, Osvald: *Dělnické stávky na Moravě v poslední fázi kapitalismu volné soutěže*. Praha 1965, s. 26.
- 15 Grobelný, Andělín: *Dělnické hnutí ve Slezsku a na Ostravsku v letech 1868–1871*. Slezský sborník, 60, 1962, č. 1, s. 1–28.
- 16 Státní okresní archiv Karviná, fond Okresní hejtmanství Fryštát, prezidiální spisy, č. k. 7, č. spisu 29, 42 sl., 72. Srov. Kalabiňski, Stanisław a kol.: *Polska klasa robotnicza I/3*. Warszawa 1978, s. 572.
- 17 Dohnal, Miloš: *Tři významné hornické stávky v 70. a 80. letech minulého století na Ostravsku*. In: *Ostrava, Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*, 1, Ostrava 1963, s. 107–131.
- 18 Bilan, J. a kol.: c. d., s. 23.
- 19 Kol. autorů: *Dějiny Třineckých železáren*, s. 50.
- 20 Kalabiňski, S. a kol.: c. d., s. 572.
- 21 Turek, Adolf: *Rok 1890 na Ostravsku*. In: *Dělnické hnutí na Ostravsku*, Ostrava 1957, s. 7–77.
- 22 Jiřík, Karel: *Trojice 1894*. Ostrava 2004, s. 154–211.
- 23 Adamčík, S.: c. d.; Jiczinski, W.: c. d., s. 37–39; Brda, V.: c. d., s. 28–30.
- 24 Vyhnaníková, Růžena: *Generální stávka horníků na Ostravsku-Karvinsku roku 1900*. In: Grobelný, A. – Sobotík, B. (edd.): *Dělnické hnutí na Ostravsku*. Ostrava 1957, s. 81–99; též: *K mezinárodnímu ohlasu a významu všeobecné hornické stávky na Ostravsku 1900*. Časopis Matice moravské, 74, 1955, č. 2, s. 147–158; Verkauf, Leo: *Stávka horníků v parlamentě, řeč říšského poslance soudruha doktora Lva Verkaufy pronesená dne 22. února 1900 na říšské radě*. Brno 1900.
- 25 Konečný, Zdeněk: *Hornické odbory na Ostravsku 1893–1914*. Ostrava 1959, s. 100–103.
- 26 Přehled československých dějin II/2. Praha 1960, s. 1022.
- 27 Konečný, Z.: c. d., s. 140–144.
- 28 Bilan, J. a kol.: c. d., s. 32.
- 29 Konečný, Z.: c. d., s. 146.
- 30 Ve sledovaném období let 1894–1914 čítala regionální četnost v okresech Rakouského Slezska celkem 406 stávek, z toho připadlo nejvíce na okresy na Těšínsku: 144 Fryštát, 90 Bílsko, 40 Frýdek, 10 Polská Ostrava. Další okresy čítaly: 41 Opava, 38 Krnov, 11 Jeseník, 9 Bílovec. Při sledování počtů stávkujících v Rakouském Slezsku ve stejném období vede opět okres Fryštát s celkovým počtem 239 659 stávkujících, okres Bílsko čítal 37 757 stávkujících, Frýdek 36 208. Okresy v západní části Rakouského Slezska čítaly: 6 868 Opava, 6 763 Bruntál, 6 449 Krnov a 4 047 ostatní.

Městys Lazy – medailon z meziválečných let

Jan Steiner

Dnes už se tomu ani nechce věřit, ale údaje lexikonu obcí z roku 1935 hovoří jednoznačně.¹ Obec Lazy, ležící se svými 590 hektary území jižně od Orlové, měla při sčítání lidu v roce 1930 celkem 729 domů a 7 869 obyvatel, přičemž o deset let dříve dokonce překročila osmitisícovou hranici.² Ze 7 591 československých státních příslušníků žilo v Lazích v roce 1930 5 727 obyvatel národnosti „československé“, 1 767 obyvatel národnosti polské, zbytek patřil ostatním národnostem (německé, židovské). Nejen svou populací, ale též ekonomickým potenciálem, infrastrukturou, kulturním a společenským životem se Lazy řadily mezi významné obce regionu a – v ostrém kontrastu s naší současností – dosáhly právě v meziválečném období vrcholu své vývojové křivky.³

Zásadní průlom do dějin obce, jejíž osídlení se formovalo někdy v době nejstarší písemné zmínky o Lazích na počátku 14. století⁴ a nepřesáhlo po staletí charakter feudální vsi, přinesl rozvoj těžby uhlí v průběhu druhé poloviny 19. století. Obyvatelstvu Lazů nabídlo největší pracovní příležitosti nejprve dolování na Hlavní

Nová jáma v Lazích, okolo r. 1920, Muzeum Těšínska

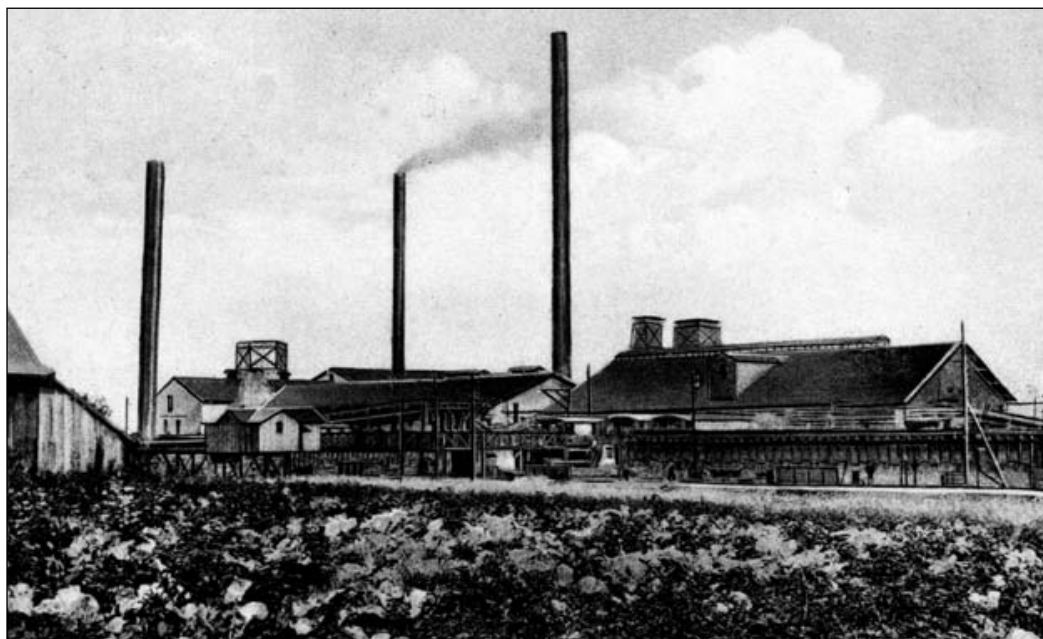
jámě, která vznikla na bázi dřívějších menších šachtic na pomezí Orlové, Lazů a Karviné v roce 1863, a do jisté míry i na Dole Žofie v nedaleké Porubě, vybudované v letech 1871–1873. Jako rozhodující pro růst obyvatelstva v Lazích se však ukázalo založení Nové jámy v samotných Lazích v roce 1890, tehdy jedné z nejmodernějších šachet v revíru, a o něco později, v letech 1898–1899, postavení lazecké koksovny. Ta odebírala uhlí mimo jiné právě z Nové jámy pomocí lanovky. V letech 1905–1911 přibyl k těmto závodům ještě Důl císaře Františka Josefa v sousední Dolní Suché (od roku 1918 Důl Suchá), a poskytl tak další možnosti zaměstnání i některým horníkům z Lazů.⁵

Všechny jmenované závody patřily v době svého největšího rozmachu do vlastnictví gutmannovských Kamenouhelných závodů Orlová-Lazy. Hlavní jáma byla sice pro pokročilý stupeň vyčerpanosti uhelných zásob na konci roku 1931 uzavřena, ale těžbařstvo přesunulo značnou část osazenstva na své ostatní doly. V roce 1933 přešly Kamenouhelné závody Orlová-Lazy do rukou České obchodní společnosti, náležející ke koncernu Živnobanky, a kapitálové zdroje pro další investice do podnikání tak ještě zesílily. Na vrcholu hospodářské konjunktury v roce 1929 vytěžila jen Nová jáma jako největší důl těžbařstva 515 200 tun uhlí a zaměstnávala 1 237 dělníků. Místní koksovna vyrobila v témže roce 302 200 tun koksu a měla 323 dělníků. Velká hospodářská krize na počátku 30. let sice stlačila produkci přibližně na polovinu, ale ke konci první republiky překročila těžba znovu úroveň z roku 1929 a výroba koksu se jí přiblížila. Největší tragédie postihla Novou jámu v roce

Návrh znaku uděleného městysu Lazy císařem Františkem Josefem I. ve Vídni 3. července 1912, archiv Muzea Těšínska

*Koksovna v Lazích, r. 1923,
Muzeum Těšínska*

1919, kdy v ní zahynulo při důlní katastrofě 92 horníků, s těžkými sociálními důsledky pro 56 vdov a 118 sirotků, které po sobě zanechali.⁶ Vynikající odborné znalosti, organizační schopnosti i humánní postoje při zvládání situace po katastrofě prokázal ing. Alois Holář.

Z ostatních výrobních závodů, jejichž existence a rozvoj úzce souvisely se stavebním ruchem v Lazích a okolí, jmenujme aspoň cihelnu Jan Hrabec a spol. z let 1910–1911, vyrábějící v letech 1928–1929 ročně kolem 400 000 cihel, a tzv. Kramářovu cihelnu z roku 1900, od roku 1905 ve vlastnictví Kamenouhelných závodů Orlová-Lazy, pro nedostatek suroviny však v roce 1930 uzavřenou. Nelze opomenout ani výrobní aktivity Ústředního potravního spolku pro Slezsko v Lazích, který si vybudoval roku 1924 v obci velkokapacitní pekárnu se 3 pecemi a v roce

1931 postavil budovu pro výrobu uzenin s chlazenou a výrobnou sodové vody.⁷

Široce se v regionu uplatňovaly lazecké stavební firmy Františka Flašara, Františka Hamrlíka, Jana Sedlaříka, Emila Sedláčka a Bedřicha Zatloukala. Stavěly soukromé domy i objekty veřejné vybavenosti a úspěšně sekundovaly stavebním firmám z Orlové.⁸ K nejvýznamnějším stavbám stavitele Hamrlíka patřily dva státní bytové domy v Lazích, většina domů v Holcově kolonii a podíl na vybudování české měšťanské školy v Lazích. Stavitel Sedlařík postavil kupříkladu I. a II. českou obecnou školu v Lazích, stavitel Zatloukal se ujal výstavby hasičské zbrojnice v Orlové aj. O všech těchto objektech, pokud byly postaveny v Lazích, bude podrobněji pojednáno v dalších částech textu.

Potřeby průmyslových závodů a stále početnějšího obyvatelstva si vynutily na jedné straně už v roce 1890 protažení báňské dráhy (jejího tzv. lazeckého křídla) na Novou jámu i železniční napojení koksovný a na druhé straně připojení obce na tramvajovou linku z Ostravy přes Orlovou do Karviné a vybudování lazecké zastávky. Provoz na lince byl zahájen v roce 1909.⁹ Nevelká vzdálenost obce od nádraží Košicko-bohumínské dráhy v Orlové a v Doubravě umožňovala už od roku 1869 rovněž širší dopravní napojení podniků, institucí a obyvatel Lazů na vzdálenější místa v regionu i daleko přes jeho hranice. Vnější komunikaci obce napomohlo rovněž otevření místní pošty v roce 1898 a po letech jejího přemístování po soukromých domech také vykoupení, adaptace a modernizace budovy č. p. 484 Kamenouhelnými závody Orlová-Lazy. To se stalo v roce 1922. V tomto objektu, umístěném

*Horníci větrní jámy č. II
v Lazích, r. 1919,
archiv Jana Steinera*

*Národní dům v Lazích,
období 1. republiky,
archiv Jana Steinera*

u silnice mezi Novou jámou a koksovnou, pak pošta působila po celé období první republiky.

Lazy se v procesu industrializace změnilы v rychle rostoucí průmyslovou obec, která musela naléhavě řešit výstavbu sídel pro své obyvatelstvo, zvláště když sem začal směřovat příliv pracovníků a jejich rodin z jiných míst Slezska, Moravy i Haliče, z posledně jmenované vesměs imigrace polské. Katastr obce se stále více zalidňoval, do roku 1930 až na 13,33 obyvatel na 1 hektar (1 330 obyvatel na 1 km²). Zástavba Lazů však nebyla jednoduchou záležitostí a nabyla osobité podoby. Terén v obci byl nerovný, s mnoha vyvýšeninami a proláklínami, s domky roztroušenými na převážně drobných hospodářstvích místních obyvatel a s několika většími grunty (Františka Liberdy, Františka Hrabce, Jana Petráše, Josefa Santariuse, Jiřího Gnidy, Jana Szarowského, několika členů rozvětveného rodu Křístků – Josefa, Jana, Pavla, Antonína). I ty se ale postupem doby začínaly členit na menší celky. Těžařstvo se zaměřilo na vykupování půdy tak, aby získalo většinu z plošně rozsáhlejších lokalit, a na nich přistoupilo k zakládání hornických kolonií. O jejich rozložení a charakteru ještě bude pojednáno samostatně.¹⁰

Pro možný urbanizační proces v Lazích, který by orientoval zástavbu v obci ve směru k jednotícímu, dostatečně rozsáhlému centrálnímu prostoru, se tak ovšem vytvořila situace značně nepříhodná. Hornické kolonie s přízemními domky, postavené v druhé polovině 19. století a na počátku 20. století, byly rozptýleny po různých částech obce a svým životem se do sebe relativně uzavíraly (poslední Holcova kolonie, už s jednopatrovými až dvoupatrovými domy, byla postavena v letech 1920–1923). Na rozdíl od Orlové zde nevzniklo přirozené městské centrum a Lazy, třebaže se už v roce 1909 dočkaly povýšení na městys a v roce 1912 získaly na základě císařského privilegia vlastní

znak,¹¹ se městským celkem s potřebnými atributy centrální vnitřní spádovosti nikdy nestaly. Také dva poměrně velké domy se státními byty, které byly v Lazích postaveny v roce 1926 a 1928 s č. p. 667 o 10 bytech a s č. p. 703 o 8 bytech, vesměs pro učitele a jiné státní či obecní zaměstnance, byly umístěny mimo střed obce.

Ekonomický vzestup Lazů a narůstání obyvatelstva nicméně vedly ke zformování několika lokalit, které svými obslužnými funkcemi přesahovaly hranice jednotlivých částí obce a sloužily širšímu okruhu obyvatel, resp. obci jako celku. Nejrušněji pulzoval každodenní život v prostoru kolem křižovatky u Národního domu, Lidového domu a řady obchodů v blízkosti hlavního vchodu k šachtě. Přízemní Národní dům s č. p. 201 se jako restaurační zařízení, se sálem a jevištěm pro divadelní a jiná vystoupení (promítaly se zde i filmy) i pro spolkovou činnost, formoval postupně rozšiřováním a zdokonalováním budovy někdejšího hostince Jana Křístka z roku 1892 a dospěl k největšímu společenskému využití po roce 1920, kdy ho koupila Tělovýchovná jednota Sokol Lazy. V Národním domě byly i pohostinské pokoje a v suterénním podlaží obchody. Jednopatrový Lidový dům s č. p. 636

*Kopání základů
pro Lidový dům, r. 1919,
archiv Jana Steinera*

*Lidový dům v Lazích, r. 1922,
Muzeum Těšínska*

měl historii podstatně kratší. Byl stavěn přes cestu naproti Národnímu domu jako středisko dělnického spolkového a politického života, nejprve Družstvem pro stavbu Lidového domu v roce 1921 a později družstevní organizací Budoucnost z Moravské Ostravy, která stavbu pro finanční potíže převzala a dotáhla včetně přístavby jeviště ke společenskému sálu. Riskantní výstavba na labilním svažujícím se terénu, zčásti bažinatém, na samotném okraji ochranného pilíře Nové jámy, prodražovala náklady výstavby i údržbu budovy. Přistavěná část s jevištěm musela být už v roce 1937 rozebrána. Samotná radnice, postavená za starostování Jana Křístka v roce 1911 na místě dřívější starší budovy, se nacházela od křižovatky u Národního a Lidového domu ve vzdálenosti asi 300 metrů severním směrem.

Několik set metrů od Národního a Lidového domu v opačném směru se Lazy pyšnily přitažlivou oddechovou zónou u velkého a malého rybníka („Panského stavu“) s plovárnou, sokolským cvičištem, které sloužilo i mnoha veřejným vystoupením, hudebním pavilonem, čajovnou

a přilehlým lesíkem. Hrál se zde i tenis a v zimě hokej. Další dílčí spádová oblast se utvořila na „Veverce“ poblíž vzájemně sousedících lékařských ordinací MUDr. Štěpána Otty a od roku 1932 též MUDr. Emila Dluhoše, lékárny U sv. Anny, PhMr. Karla Kaštila dědicové, hostince, jehož nájemcem byl Jindřich Waldner (budova patřila těžářstvu) a několika obchodů. Jiná taková lokalita vznikla v prostoru křižovatky u hostince Gustava Krainy a odsud podél silnice vlastně až na pokraj Orlové, rovněž s několika obchody a službami včetně hostince Hugo Altmanna, prodejny Ústředního potravního spolku pro Slezsko v Lazích a vjezdu do hlavního areálu Spolku.

Celkovým výskytem služeb, řemesel a obchodů si městy nikterak nezadal s jinými rozvinutými obcemi v regionu.¹² Lazy měly vlastní četnickou stanici, kterou postavilo samo těžářstvo už v roce 1902 jednak v zájmu spolupráce s radnicí na otázce bezpečnosti obce, jednak v zájmu zajišťování četnického doprovodu kočáru, kterým se vozily na Novou jámu výplaty pro horníky z budovy ředitelství Kamenouhelných závodů Orlová-Lazy v Orlové. Byla tu požární zbrojnice sloužící závodu i obci, umístěná přímo v prostoru šachty. Dobrovolný hasičský sbor v Lazích působil už od roku 1892. V roce 1932 se osamostatnil polský požární sbor a vybudoval si svépomocí vlastní zbrojnici v zahradě hostince Adolfa Krainy. V Lazích sídlila Občanská záložna a Spolkowa kasa oszczędności i pożyczek, obě s působností přes hranice obce. Specifické místo zaujímal mezi občany podpůrný spolek Svépomoc z roku 1912, který procházel právě v meziválečných letech velkým rozmachem. Nejen obyvatelé Lazů, ale též lidé z okolí vkládali do spolku úspory často ze skrovných příjmů, hlavně pro případ úmrtí a pohřbu. Kromě již uvedených lékařů na „Veverce“ se na opačném

*Plovárna v lokalitě
u „Panského stavu“,
okolo r. 1930,
Muzeum Těšínska*

konci obce, blízko koksovny a Hlavní jámy, usadil i MUDr. František Pokorný. Lazečtí lékaři byli zároveň smluvními lékaři Revírní bratrské pokladny a zaměstnanci báňských závodů a členové jejich rodin tvořili převážnou část klientely. Na území Lazů byly registrovány 4 porodní asistentky a zubní technik Ludvík Šídlo.

Jednotlivé části obce pokrývala v terénu rozptýlená síť 21 obchodů smíšeným zbožím (Rudolf Bernatík, Jindřich Cimala, František Chobot, Josef Kraina, Rudolf Pick – později Jerzy Myrmus, Jan Matuszek, Otylie Wiczorková a další), nevelkých, dostačujících však svým sortimentem jednoduchým nárokům hornických rodin. Byli zde pekaři Karel Horniak, Eustach Vašátko, Josef Vašut a Karel Žurek, cukrář Josef Heinrich a 9 řezníků a uzenářů. K nejznámějším patřili Augustin Galuška, Emanuel Brych, Antonín Heinrich, Štěpán Fojtík. Prodejny potravin doplňovaly 4 prodejny ovoce a zeleniny. V obci byla drogerie Zdeňka Krejčího, užily se tu 4 trafiky a 8 holičů.

Služby nabízeli 2 hodináři, fotoateliér Vladislava Podjukla, knihkupectví Václava Šusty, 6 krejčovských firem (z nich nejznámější „prvotřídní krejčovský závod“ Josefa Lojdy), 5 švadlen a 6 obuvnických živností, sklenářské firmy Josefa Podmuliny a Karla Podmuliny, truhlářství, kolářství, sedlářství, klempířství i ve své době nezbytné kovářství Aloise Klímy. Všichni majitelé soukromých domků se dobře znali s komíníkem Karlem Stařečkem, zatímco o komíny v hornických koloniích se staralo těžárstvo ve vlastní režii.

Restauračnímu provozu, ale též spolkové činnosti, tanečním zábavám a výstavám sloužilo vedle Národního a Lidového domu dalších 10 hostinců (Josefa Bardoně, některé jiné již byly uvedeny). Na pravidelné bohaté trhy se chodilo do Orlové stejně jako za náročnějším a specializovanějším zbožím, hlavně textilním, konfekčním, galanterním, elektrotechnickým, papírnickým, za náradím, nábytkem apod. Nabídka zboží z obchodní sítě v Orlové, pokud na ně byly peníze, patřila vůbec k nejužitečnějším formám spádovosti Lazů k sousednímu městu.¹³ Střediskové funkce Orlové se ovšem s prospěchem pro okolní obce projevovaly i na dalších úsecích života Lazů – ve školství, kultuře, společenském a politickém dění.

Základní školství v Lazích se do vzniku první republiky vyvinulo do zcela soběstačného rozsahu a po mnoha proměnách ještě z dob monarchie, které souvisely s postupnou výstavbou školních budov a s měnícími se česko-polskými národnostními poměry v obci, dospělo ke stabilizované podobě. Vedle několika mateřských škol fungovaly v Lazích tři české obecné

Česká měšťanská škola postavená v r. 1922, okolo r. 1940, archiv Jana Steinera

školy. Byla to I. česká obecná škola u Veselé kolonie č. p. 515 z roku 1904 se 6 třídami, bohužel už v meziválečných letech s prvními vlivy poddolování a potřebou oprav, II. česká obecná škola mezi Liberdovou kolonií a kolonií Na Kopci č. p. 108 z roku 1909 se 4 třídami a – když přibývalo dětí – v roce 1912 vybudovaná škola č. p. 620 Na Podlesí s 5 třídami. Polská obecná škola vstupovala do první republiky v jednopatrové budově čp. 410 z roku 1889, po jejím rozšiřování v pozdějších letech s 10 třídami, u silnice mezi křižovatkou u Národního a Lidového domu a „Veverkou“.

V roce 1909 byla v Lazích založena česká dívčí měšťanská škola a našla zatím přístřeší v části objektu I. české obecné školy. Již po vzniku československého státu byla v roce 1922 postavena nová rozlehlá jednopatrová budova č. p. 638 vedle polské obecné školy a byla považována za nejmodernější svého druhu v okrese. V ní už byly zavedeny dívčí i chlapecké třídy. Ředitelem školy se stal Kazimír Talpa. Už za první republiky však začaly rovněž tuto budovu ohrožovat první trhliny. Polská

Objekt polské měšťanské školy z r. 1926, období 1. republiky, archiv Jana Steinera

Členové lazeckého spolku
Petr Bezruč, zcela vpravo
dole básník Petr Bezruč,
16. května 1932,
archiv Jana Steinera

měšťanská škola („Szkola wydziałowa“) byla v Lazích zřízena v roce 1923 nejdříve v provizorním objektu a teprve v roce 1926 postavila pro ni Macierz szkolna samostatnou jednopatrovou budovu č. p. 622 u Staré Chobotovy kolonie. Ředitelem školy byl jmenován Władysław Wójcik. Při české měšťanské škole existovala po většinu meziválečných let hornická škola pro základní profesní výuku horníků.¹⁴ Po ukončení měšťanské školy mohli žáci z Lazů pokračovat ve studiu na českém nebo polském gymnáziu, obchodní škole a v různých tzv. pokračovacích školách v Orlové. Dopravně byly dostupné i školy v Karvině (hlavně průmyslová škola), resp. v Moravské Ostravě.

Nezanedbatelným podílem se Lazy vepsaly do meziválečného kulturního a společenského života na Těšínsku. Účastnily se ho vydatně lazecké školy, zejména měšťanské, ale bohaté aktivity rozvíjely také kulturní a osvětové organizace a spolky. K nejagilnějším patřil Spolek Petr Bezruč, který měl amatérský divadelní

Kurs pečení medového pečiva
v Lazích, r. 1933,
archiv Jana Steinera

soubor a pořádal i vzdělávací akce, přednášky, besedy, výstavy. Divadelní soubor hrál v uzavřených sálech i v přírodě a těšil se přízni diváků v Lazích i okolních obcích. Ke slovu se hlásil divadelní spolek Vojan. V povědomí veřejnosti byly Lazy spojovány se jménem dirigenta Josefa Bartla a jeho slavnou Lazeckou filharmonií. Na hudebníky z Lazů, především na houslistu Alfréda Kaluse, byla vázána dlouholetá umělecká dráha Slezského kvarteta. Lazecký rodák a učitel v něm hrál po boku prof. V. Průši druhé housle.¹⁵ Mnoho náročných hudebních vystoupení připravilo za první republiky pro Lazy i jiné obce v regionu rovněž Lazecké kvarteto s primárem Romualdem Kuzníkem.¹⁶ V Lazích založil v roce 1925 svou první živnost na výrobu hudebních nástrojů Jan Slawinski, a položil tak základy slavné rodinné tradice. Zprvu zajišťoval výrobu a opravy hudebních nástrojů pro hudebníky v Lazích a pro vojenskou hudbu ve Frýdku, pak se jeho klientela stále více rozrůstala a firma se stala prestižní záležitostí rodu.¹⁷

Mezi sportovními kluby si počínaly nejúspěšněji TJ Sokol Lazy a Klub československých turistů, cvičily tu Jednota československého Orla, Dělnická tělocvičná jednota a od roku 1921 nově založená Federace DTJ (později JPT – Jednota proletářské tělovýchovy). Z polských organizací vyvíjela pestrá činnost zejména místní skupina osvětově-tělovýchovné organizace Siła. V 30. letech přibyl SK Lazy, Sportovní dělnický klub (SDK) Spartak Lazy a Polski klub sportowy (PKS) Lazy. Kromě sportu se věnovala řada tělovýchovných organizací společenským akcím a divadelní činnosti, nejaktivnější TJ Sokol Lazy, FDTJ a Siła.¹⁸

Blízký vztah k Lazům měl básník Petr Bezruč. Už v roce 1899 jim věnoval báseň *Lazy* (text se dochoval až v obnovené podobě z let 1919–1920) se silným národnostním akcentem a zajímal se dlouhodobě o osudy zdejšího obyvatelstva, zejména těžce pracujících horníků, a o jejich sociální postavení. O Lazích se zmiňuje básně *Já a Horník* ze Slezských písní. V roce 1928 byla podle Petra Bezruče pojmenována česká obecná škola Na Podlesí a v roce 1937 mu udělilo obecní zastupitelstvo čestné občanství Lazů.¹⁹

Dominující role báňského průmyslu, horníci jako klíčová složka místní populace, střídání hospodářských konjunktur s krizovými otřesy, ale také komplikované národnostní poměry, poznamenané vzednutím národnostních třenic česko-polských v době sporu o státní příslušnost Těšínska v letech 1918–1920, i rostoucí potřeba boje proti agresivitě fašismu v 30. letech – to všechno podněcovalo v Lazích silný politický ruch. Nad mnoha jeho projevy, nejednou

*Oblast „Žluku“ s obchody
a Lidovým domem (vlevo),
okolo r. 1929,
Muzeum Těšínska*

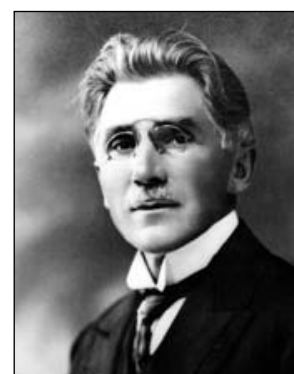
protichůdnými, zde v meziválečných letech převažoval vliv dělnického hnutí a jeho dvou nejvýznamnějších politických reprezentantů, komunistických a sociálnědemokratických politických a odborových organizací. Tvrdost dopadů sociálních poměrů na hornické rodiny v letech klesajícího odbytů uhlí, možnosti vzájemného sdílení nespokojenosti ve velkých pracovních kolektivech na šachtách a v hornických koloniích i přítomnost místních osobností schopných ovlivnit a organizovat dělnictvo vedly po vzniku Komunistické strany Československa v roce 1921 k přechodu většiny horníků od sociální demokracie ke komunistické straně. K nejvlivnějším komunistickým funkcionářům patřili František a Marta Šimčíkovi, bratři Teodor a Robert Polákov, Štěpán Krulíkovský, Štěpán Češek, Marie Golasová aj.²⁰

Radikalizace dělnického hnutí se projevila v účasti horníků z Lazů ve stávkových bojích let 1921–1923, v zapojení do památné stávky roku 1925, která si vyžádala při demonstraci na orlovském náměstí 4 lidské životy, ve stávkách let 1929–1933 i při jiných příležitostech. Teprve ke konci republiky začaly nad sociálními požadavky, nad vzájemným napětím mezi komunisty a mezi sociálními demokraty i nad nevráživostí mezi levicově a pravicově orientovanými stranami převažovat politické akce proti fašismu. K nim patřil ještě 11. září 1938 společný projev komunistů a sociálních demokratů na obranu republiky za účasti národních demokratů, lidovců, národních socialistů a jiných politických stran českých i polských. Volání po odtržení československé části Těšínska od republiky, podporované ze strany polských vládních kruhů, nicméně nezůstalo bez vlivu ani na část polského obyvatelstva v obci.

Charakter politického života v Lazích ovlivnil výsledky komunálních voleb, které

se v regionu konaly od roku 1923. Na prvním místě se v obecním zastupitelstvu prosadila v letech 1923, 1927 a 1929 komunistická strana a získala funkci starosty. Tím byl zprvu učitel Inocenc Smyček a od roku 1929 horník Štěpán Češek. V roce 1936, v době hledání cest k co nejširšímu postupu v boji na obranu republiky a demokracie, se přes vítězství KSČ stal starostou řídící učitel Ferdinand Plachý z národní demokracie. Strana se stala od roku 1935 součástí Národního sjednocení. Opírala se v obci především o báňské a jiné úředníky, obchodníky a živnostníky, část učitelů a jiné příslušníky inteligence i o dělnické předáky. Tito lidé se vesměs neztotožňovali s fašizujícími tendencemi, které pronikaly do ústředního vedení Národního sjednocení, byli nakloněni i takové realizaci sociální politiky, která by byla přijatelná pro chudé vrstvy obyvatelstva, a získávali straně zdůrazňováním obrany ohrožené republiky širší okruh sympatizantů než dříve. V obecních volbách v roce 1936 se stali druhou nejsilnější stranou v obci. Z obdobných příčin vzrostly při volbách i pozice československých národních socialistů. Proto se také zvolení Ferdinanda Plachého jevilo jako přijatelné pro většinu stran v obecním zastupitelstvu.

Pro úplnost dodejme, že plynulé předávání funkcí ve vedení obce při volbách bylo přerušeno na konci listopadu 1928, když z moci úřední bylo obecní zastupitelstvo rozpuštěno poté, co se komunističtí zastupitelé odmítli podílet na oslavách 10. výročí vzniku republiky s tím, že nesplnila jejich představy o demokracii a sociálních poměrech lidí. Obecní zastupitelstvo se nakonec stalo zcela neakceschopné. Mezi prosincem 1928 a volbami vypsány na prosinec 1929 stála v čele obce jmenovaná správní komise. Jejím vedením byl pověřen dnes už legendární „chlop Křístek“ z Bezručových

*Inocenc Smyček, starosta
Lazů v l. 1923–1928.
archiv Jana Steinera*

*Štěpán Češek, starosta Lazů
v l. 1929–1936,
archiv Jana Steinera*

Ferdinand Plachý,
starosta Lazů v l. 1936–1938,
archiv Jana Steinera

Slezských písní – Jan Křístek, někdejší starosta Lazů, za první republiky inklinující k národní demokracii.

Rozhořela se druhá světová válka a brzy po ní byly i Lazy začleněny do hlubokých proměn socialistické přestavby po roce 1948. Nadějná kapitola života Lazů se pomalu, ale nenávratně začala uzavírat, i když první poválečná léta a také možný prospěch ze spojení s Orlovou a Porubou v jeden ekonomicky i populačně silnější celek v roce 1946 mohly ještě budovat určité naděje do budoucna. Nejprve válečné drancování dolů a pak stále silnější tlak na těžbu v období centrálně plánované socialistické ekonomiky sice přinesly Nové jámě i většinu okolních dolů další vzestup produkce a zaměstnanosti, ale vedly zároveň k plošné devastaci obce, zlikvidovaly

její povrchovou zástavbu a vyhnaly obyvatelstvo z jeho domovů.

K největším emigracím z poddolovaných Lazů došlo v 50. letech (úbytek 1 972 obyvatel) a v 60. letech (úbytek 2 326 obyvatel), následná desetiletí už jenom dokonala dílo zkázy. Obyvatelé Lazů byli stěhováni převážně do Havířova, Karviné a teprve později, když byly přece jen vyčleněny z prostředků státu i z prostředků těžářstev finanční částky na výstavbu nové Orlové, nemusela aspoň zbývající část lazecké populace opustit území města. Lazy to ovšem už zachránit nemohlo. Dnes čítají méně než tři sta obyvatel ve zcela okrajových částech svého katastru. Na pulzující život Lazů zůstala jen vzpomínka a naše ohlédnutí zpět snad napomůže tomu, aby neupadla v zapomnění.

Townlet of Lazy - profile from the interwar years

The contribution remembers the time of development of originally independent village and townlet of Lazy, presently a part of the town of Orlová, at the time of the 1st Czechoslovak Republic (1918–1938). By its population coming close to 8,000 inhabitants in the monitored time period (presently less than 300), but also by its economic potential, infrastructure, cultural and social life, Lazy ranked among important villages in the region. The author monitors most aspects of life of the townlet (self-administration, economic and social situation, culture, assembly activity, education, etc.) which reached the peak of its development curve at that time.

POZNÁMKY

- 1 Statistický lexikon obcí v Republice československé II. Země Moravskoslezská. Praha 1935.
- 2 V roce 1921 to bylo 8 071 obyvatel. Statistický lexikon obcí na Moravě a ve Slezsku. Praha 1924. Pokles do roku 1930 byl ovlivněn zejména vystěhování některých obyvatel polské národnosti do Polska, většinou těch, kteří neobdrželi po rozdělení Těšínska mezi Československo a Polsko československé státní občanství.
- 3 Pokud není uvedeno jinak, opírá se následující text o publikace Borák, Mečislav (ed.): Dějiny Orlové. Orlová 1993; Plaček, Vilém (ed.): Orlová 1223–1973. Historie a současnost města. Orlová 1973; Kuča, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV. Praha 2000; Tříška, Petr: Příspěvek k dějinám Orlové. Orlová 1964, strojopis; týž: Okénko do historie Lazů. Orlovský zpravodaj, 2, 1970, č. 9, s. 5; č. 10, s. 5; č. 11, s. 5. Významným zdrojem informací se ukázala Kronika městyse Lazů 1921–1936 a dobře posloužily i vzpomínky pamětníků, v první řadě členů letopiseckého aktivu při městské kronice v Orlové z let 1978–1989. O osudech lazecké kroniky za druhé světové války srov. Tesárek, Josef: Kronika. Kulturní měsíčník Orlové, 5, 1974, č. 10, s. 32.
- 4 Hosák, Ladislav: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960 I. Ostrava 1967, s. 410.
- 5 K rozvoji báňského průmyslu v Lazích a okolí viz nejnověji příslušné části publikace Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru. Ostrava 2003, ale též starší monografii Kamenouhelné doly ostravsko-karvinského revíru IV. Moravská Ostrava 1929 i jmenovitě publikaci Důl Antonín Zápotocký včera a dnes. Orlová 1975 (tak znělo v období socialismu pojmenování Nové jámy, v současné době závodů Lazů Dolu Karviná) nebo článek Sedláček, Karel: Koksovna a plynojem v Lazích. Těšínsko, 29, 1986, č. 4, s. 21–22. Číselné údaje použité v těchto publikacích vycházejí vesměs z materiálů v Archivu OKD, a. s., fondy Ředitelská konference OKR a Kamenouhelné závody Orlová-Lazy.
- 6 -st: Katastrofa na Nové jámě v roce 1919. Kulturní měsíčník Orlové, 5, 1974, č. 5, s. 27–30.
- 7 Srov. Adresář Republiky československé pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství II. Praha 1930.
- 8 Tamtéž.
- 9 Bližší Garba, Karel: Úzkorozchodné dráhy na Těšínsku (1902–1973). Těšínsko, 25, 1982, č. 3, s. 13–19; č. 4, s. 21–23; 26, 1983, č. 1, s. 8–11; č. 2, s. 12–15; č. 3, s. 10–14 a č. 4, s. 16–18.
- 10 Zatím upozorňujeme na materiálově dosud nejbohatší publikaci Hornické kolonie karvinského okresu I. Ostrava 2007, ze starších prací na článek Tříška, Petr: Dělnické kolonie v Orlové. Těšínsko, 22, 1979, č. 3, s. 5–9 (včetně Lazů).
- 11 Císařské privilegium z 3. července 1912. Viz. Müller, Karel: Znaky a pečeti Orlové a připojených obcí. Těšínsko, 40, 1997, č. 1, s. 5–7. Odkazujeme čtenáře na citovaný článek, zevrubně popisující obsah znaku.
- 12 Údaje o službách, řemeslech, obchodech a pohostinstvích podle Adresáře Republiky československé, uvedeného v poznámce č. 7. Těž -sdur: Lazecké mlínky. Hostinec na Veverce. Orlovské noviny, 12, 2002, č. 16, s. 8.
- 13 O nabídce a spádovosti obchodní sítě v Orlové v meziválečných letech Steiner, Jan: Do minulosti orlovských obchodů a služeb. Orlovské noviny, 1, 1991, č. 15, s. 5; č. 16, s. 5; č. 17, s. 5; č. 18, s. 5.
- 14 Výstavba škol v Lazích nejkomplexněji v strojopisném textu Petra Tříšky citovaném v poznámce č. 3.
- 15 Míša, Jiří: Slezské kvarteto. Orlovský zpravodaj, 3, 1971, č. 8, s. 5–6. Dále článek Z galerie orlovských rodáků, Alfréd Kalus. Kulturní měsíčník Orlové, 4, 1973, č. 6, s. 19.
- 16 Gavenda, Jaroslav: Vzpomínky „Lazeckého kvarteta“. Kulturní měsíčník Orlové, 4, 1973, č. 10, s. 10–11.
- 17 Slawinski, Jan, Marta, Stanislav: Tři generace houslařů Slawinských z Orlové. Těšínsko, 47, 2004, č. 4, s. 15–19.
- 18 Mnoha sportovními aktivitami v Lazích se mj. zabýval soubor článků Moravec, Boleslav: Z historie sportu v Orlové. Kulturní měsíčník Orlové, 4, 1973, č. 4, s. 23; č. 5, s. 21; č. 6, s. 27; č. 7, s. 25; č. 8–9, s. 55–56; č. 11, s. 26; č. 12, s. 16–18. Z další literatury odkazujeme na publikaci Dvacet pět let Tělovýchovné jednoty Sokol v Lazích 1904–1929. Lazy 1929. Lazy se dotýká i článek -sdur: Z historie orelských praporů orlovské farnosti. Orlovské noviny, 17, 2008, č. 16, s. 9.
- 19 Paloch, Blažej: Petr Bezruč a Orlová. Orlovský zpravodaj, 4, 1972, č. 2, s. 5; týž: Bezručova báseň Lazy. Orlovský zpravodaj, 4, 1972, č. 5, s. 5; Steiner, Jan: Petr Bezruč a Lazy v roce 1937. Těšínsko, 30, 1987, č. 1, s. 10–11.
- 20 Kromě většiny publikací citovaných v poznámce č. 3 viz zejména soubor článků Drapa, Jaroslav: Dělnické hnutí na Orlovsku ve vzpomínkách Františka Kisialy. Těšínsko, 29, 1986, č. 1, s. 3–8; č. 2, s. 1–5; č. 3, s. 4–8. Dále seriál Kronika revoluční stávký 1925. Kulturní měsíčník Orlové, 5, 1975, č. 1, s. 34; č. 2, s. 4–6; č. 3, s. 4–6; č. 4, s. 4–6. Mnoho politických akcí souvisejících s činností komunistické a sociálnědemokratické strany v Lazích je zachyceno v Zemském archivu v Opavě, fond Policejní ředitelství v Moravské Ostravě. III. Relace ze schůzí, rovněž v časopisech Dělnický deník a Duch času z meziválečných let.

Hostinec „Heinrichshof“ v jablunkovské osadě Žihla

Radek Lipovski

V období první republiky fungovaly v jablunkovské osadě Žihla dva hostince či šenkovny vzdálené od sebe jen pár set metrů. Doba jejich společné existence byla patrně vymezena trváním republiky. „Heinrichshof“ („Jindřichův dvůr“) za 2. světové války jako hostinec zanikl a na jeho místě vznikl po roce 1945 obchod. „Žid“ si za republiky začal získávat velkou oblibu a po 2. světové válce se stal velmi populární „putykou“ v pravém slova smyslu. Téměř by se dalo konstatovat, že sláva „Heinrichshofu“ přešla na „Žida“, jenž se stal jakýmsi pokračovatelem zaniklého hostince. Mezi oběma hospodami existovalo jedno důležité pojítko – rodina Płoszkova, nebo spíše Antoni a Maria Płoszkovi, podle nichž se hostinci „U Žida“ začalo již před 2. světovou válkou říkat „U Płoszka“.

Zakladatelem „Heinrichshofu“ byl významný podnikatel Emanuel Bullawa z Jablunkova. 4. dubna 1904 zaslal Okresnímu úřadu v Těšíně žádost o poskytnutí koncese k provozování hostinské a výčepní živnosti v domě č. p. 229 v Jablunkově (Žihle), v níž upřesnil, že dům leží na okresní silnici do Jistebné přímo proti nově vystavěné továrně na knoflíky firmy Mathias Salcher a synové¹ (dnes familiárně nazývané „Kohinorka“), tzn. asi 2 km od Jablunkova v místě obklopeném třemi lokalitami – Žihlou, Písečnou a Lyským (Lískami),² které čítají asi 700 duší. Bullawa dále objasňoval důvody zřízení hostince. Chtěl v něm podávat jídla a občerstvení pro letní hosty, výletníky z Jablunkova a samozřejmě také pro zaměstnance továrny: „*Tato poloha má za účel nabídnout letním hostům odpovídající přístřeší, výdejem jídel a občerstvením zpříjemnit pobyt turistům, kteří tento kraj tak rádi navštěvují, vytvořit pro obyvatele města Jablunkova a jeho okolí výletní místo a poskytnout 300 dělníkům, zaměstnancům a úředníkům továrny příležitost bez ztráty času se najíst a občerstvit během pracovních pauz. Dosud jsou totiž nuceni urazit dlouhou cestu za stravováním do města.*“³

Emanuel Bullawa se tedy odvolával i na turisty, jejichž potřeby dokládal dobrozdáním turistického spolku Beskiden-Verein v Těšíně z 30. března 1904. Tento spolek si kladl za zásadní cíl podporovat podobná zařízení, a jelikož se hostinec měl zřídit na významné turistické trase na Gírovou, kde v té době nestála žádná chata, rozhodl se vřele doporučit udělení koncese E. Bullawovi. Podobně kladně

se k propůjčení koncese stavělo jablunkovské představenstvo, které na dožádání Okresního úřadu schválilo ideu zřídit hostinec a označilo Bullawu jako bezúhonného a spolehlivého žadatele k vedení takového podniku. 24. června 1904 byla Bullawovi propůjčena koncese k výkonu hospodské a výčepní živnosti se všemi příslušnostmi, ale bez výčepu pálených lihových nápojů, protože se v Jablunkově vyskytovala řada dalších provozoven, které podle okresního úřadu pokryly lokální poptávku. Bullawa se proti tomuto rozhodnutí odvolal k Zemské vládě slezské do Opavy. Argumentoval tím, že se lokály v Jablunkově zaměřují na chudší vrstvy a nabízejí hlavně kořalku. On však chtěl zřídit hostinec jiného charakteru, a to moderní restauraci, která by sloužila nejen místním obyvatelům, ale i cizincům a úředníkům firmy MathSalcher und Söhne zvyklým přece na lepší komfort: „...*úřednický personál nově vystavěné továrny firmy Mathias Salcher a synové bolestně postrádá blízkost nějakého co možná nejpohodlnějšího hostince, v němž bude hostinská živnost provozována v plném rozsahu, protože Café Ausschwitzer je od této továrny vzdálen čtvrt hodiny cesty.*“⁴ Zmíněná kavárna Ausschwitzer byla jediným podnikem podobného typu a stála na jablunkovském náměstí. Později ji převzal hostinský Jan Staňko, po němž dostala lidové pojmenování „U Staňka“ (dnes Silesia). Její původní majitel, Anton Ausschwitzer, byl na počátku 20. stol.

*Restaurace „Heinrichshof“,
okolo r. 1920,
Muzeum Těšínska*

Náměstí v Jablunkově, nejvyšší dům uprostřed náležel od r. 1898 Emanuelu Bullawovi, který zde provozoval prodejnu s plátnem, r. 1912, Muzeum Těšínska

předsedou Společenstva hostinských a výčepních v Jablunkově (Genossenschaft der Gast- und Schankwirte), které Bullawovu žádost rovněž podporovalo.

Bullawa pokaždé ve svých žádostech uvedl, že v Žihle existoval v dané době jen jeden malý „Dorfschenk“ (vesnický výčep), který byl podle jeho názoru málo pro všechny obyvatele Žihly, Písečné a Lyského, tím spíš pro cizince a turisty. Okresní úřad si tedy nechal vypracovat soupis všech hostinských a výčepních živností v Jablunkově datovaný 19. července 1904. Podle tohoto soupisu zde fungovalo 20 živností včetně dodnes známého Hotelu Bulawa, jehož majitelem byl ovšem Josef Bullawa a v době soupisu ho provozoval Johann Rutzki. Emanuel Bullawa byl již rovněž zapsán, avšak stále bez povolení k nalévání lihových nápojů. Kromě něj působil v Žihle ještě Josef Mentel pod č. p. 21, jenž měl právo čepovat pivo, víno a kořalku.

Proč se vlastně Emanuel Bullawa o výčep kořalky tak pral? Pochopitelně vůbec ne pro zvýšení úrovně své živnosti. Jednoduše věděl moc dobře, že „kvit“, „bryn“, či „špyrytus“, jak místní nazývali lihoviny všeho druhu, byl suverénně nejoblíbenějším nápojem tehdejších gorolů (horalů) a postavit hospodu bez výčepu kořalky naproti Salcherovy továrny by byl učiněný hřích. Slezská zemská vláda to velmi dobře pochopila a 19. července 1904 udělila Bullawovi plnou koncesi právě proto, že dělnictvo je na užívání kořalky uvyklé.⁵

Emanuel Bullawa pravděpodobně provozoval hostinec „Heinrichshof“ nějaký čas sám, ale již před 1. světovou válkou se ho pokoušel pronajmout. Z 10. srpna 1913 se dochoval úřední formulář o propachtování živnosti na domě č. p. 229 Josefu Srpovi. Bullawa informoval dopisem okresní hejtmanství, že se Josef Srp narodil v Čechách, snad ve Zbraslavicích (Zbruslowitz), tamtéž byl domovsky příslušný, ale stal se členem Společenstva hostinských v Jablunkově.

Josef Srp dlouho jako pachtýř Bullawovy koncese nevydržel. Už 10. ledna 1915 žádal Bullawa opět okresní hejtmanství o povolení pachtu Antonimu Płoszkovi: „Svou výčepní koncesi č. 268 v Jablunkově (Hotel Heinrichshof) jsem pronajal od 1. ledna 1915 panu Antonu Płoszkovi narozenému roku 1876 v Jablunkově, svéprávnému, bezúhonnému a zaměstnanému vícero let jako vrchní...“⁶ Bullawa odůvodňoval žádost odvodem všech svých čtyř synů za všeobecné mobilizace na vojnu, čímž zůstal na všechno sám. Tuto záležitost potvrdilo i jablunkovské četnictvo, které navíc přineslo ve své zprávě okresnímu úřadu další zajímavé informace ze života majitele „Heinrichshofu“. Emanuel Bullawa měl v té době 58 let a trpěl silným revmatismem, takže nemohl dobře obstarávat živnost a někdy se nemohl ani hýbat. Navíc kromě tohoto hostince vlastnil ještě cihelnu a obchod střížním zbožím, i když posledně jmenovanou živnost vykonávala spíše jeho manželka, v pozdějších pramenech uvedená jménem Paula, která již dosáhla také téměř 58 let věku. Z jeho dětí byli čtyři synové na vojně a osmnáctiletá dcera pomáhala matce v obchodě a domácnosti. Proto si Bullawa musel brát do hostince cizí síly, ale neměl s nimi dobré zkušenosti.

Jelikož proti Płoszkovi neexistovaly žádné doklady o tom, že by snad měl podporovat v uvedeném hostinci s již novým č. p. 268 hazardní hry, nemravnosti nebo přechovávání kradených věcí, byl mu pronájem živnosti povolen. Hospodu obstarával až do r. 1920, kdy si o ni zažádal syn Emanuela Bullawy Emmerich.

Podrobnější informace o rodině Emanuela Bullawy nebyly zaznamenány, ale z činnosti městského úřadu a státních orgánů se dochovalo několik soupisů obyvatel, díky nimž lze alespoň částečně chybějící údaje nahradit. Emanuel se narodil 3. 9. 1857 v osadě Bělá v č. p. 4 manželům Erdmanovi (*1820) a Marii (*1828). Měl dvě starší sestry Emilii a Aloisii. Otec byl ve sčítání roku 1857 zařazen do skupiny povolání „Fabrikanten und Gewerbsläute“. Emanuel měl se svou ženou Paulou (roz. Lewinski, *27. 6. 1857) syny Emanuela (*14. 3. 1881/2), Heinricha (Jidňřicha, *30. 6. 1883), Emmericha (*17. 10. 1884), Erwina (*12. 9. 1886), Eugena (*21. 1. 1892) a dceru Marii (*23. 3. 1894).⁷ Nelze ovšem vyloučit, že sourozenců bylo ještě více, protože někteří mohli již v dětském věku zemřít. Rodina Bullawova byla ve sčítání z roku 1900 evidována v domě č. p. 23 (Bělá), všichni byli katolíci a uvedli polskou obcovací řeč. Emanuel se označil za majitele parní cihelny, barvířského mistra, obchodníka střížním zbožím a vlastníka rolnických polností. Jeho nejstarší syn Emanuel působil v té době jako „Comptoirist“

(obchodní úředník, písař) u firmy Hochstädter und Schikart v Brně a druhorozený Heinrich byl učněm v obchodě střížním zbožím Rudolfa Žaara ve Frýdku.⁸ Do soupisu vydaných domovských listů byli někteří z nich zapsáni vícekrát podle počtu žádostí, z čehož je možné zjistit, že prvorozený syn Emanuel se roku 1921 živil jako „Privatbeamter“ (soukromý úředník). V té době již byl ženat, protože o domovský list si tehdy zažádala i jeho žena Gabriela (*24. 3. 1884 v Brně). Jak vyplývá z následujícího textu, působil pravděpodobně ve Vídni. S ním pracoval v rakouské metropoli v obdobné pozici také mladší bratr Emmerich, jenž byl už v roce 1910 a pak znovu r. 1920 označen jako „Ingenieur“. Druhorozený syn Heinrich působil roku 1900 jako obchodní praktikant a v oboru zůstal. Roku 1920 byl zapsán jako „Kaufmann“ (obchodník) a následujícího roku byla v tomto oboru zaznamenána také jeho žena Anna (*10. 5. 1884 v Jablunkově). Nejmladší syn Eugen působil roku 1921 jako obecní úředník⁹ a zřejmě se brzy poté oženil, protože v soupisu obyvatel (pravděpodobná datace 1923) žil v domě č. p. 1 v jablunkovské osadě Bělá s manželkou Adolfinou (*3. 1. 1900) a synem Emanuele (*26. 4. 1923).¹⁰ O dceři Marii nebylo zjištěno nic víc, než jsme uvedli výše. Syn Erwin zřejmě zemřel ještě před válkou, protože v žádosti o povolení pachtu A. Płoszkovi uvedl Emanuel jen 4 syny na vojně a za celou dobu nebyl Erwin zmíněn v soupisech.

Zadlužení „Heinrichshofu“ ve 20. letech

14. června 1920 zaslal Emmerich Bullawa Okresnímu úřadu v Těšíně (tehdy Starostwo powiatowe w Cieszynie) žádost o převedení hostinské koncese na domě č. p. 229 staré/268 nové v Jablunkově: „*W danym razie rozchodzi się jedynie o przeniesienie już istniejącej koncesji z ojca na syna. Ojciec imieniem Emanuel Bullawa, były burmistrz i właściciel wspomnianej gospody, który dnia 4. czerwca b. r. [bieżącego roku] zmarł...*“¹¹ I v dalších spisech bylo uvedeno, že Emanuel Bullawa zemřel 4. června 1920. Jeho syn Emmerich byl pravděpodobně do provozování živnosti nucen svou matkou, vdovou Paulou. V listopadu 1920 totiž napsala prohlášení, v němž uvedla, že se vzdává koncese na dům č. p. 268 ve prospěch svého syna Emmericha, ale jen v případě, že ji právě Emmerich získá od Okresního úřadu.¹² Jablunkovské představenstvo v čele se starostou Szczepanem Sikorou schválilo přenos koncese na Emmericha, a když četnictvo nenalezlo vůči němu ani jeho rodině žádné pochybnosti, zdálo se, že nestojí jeho přijetí nic v cestě.

Okresní úřad však nechal ještě provést šetření na místě, které se uskutečnilo 8. listopadu 1920 ve 3 hodiny odpoledne. Byl při něm vyhotoven plán budovy v měřítku 1:100 a formulář o koncesi, který shrnoval důležité údaje o hostinci „Heinrichshof“. Především byla stanovena potřeba provozu takového hostince: „...tentýž leží na silnici z Jablunkova do Jistebné, která jest používána zejména k svážení dříví z okolních vsí, jako Jistebné, Koniakova a Písku. Denně má projeti až 200 povozů. Mimo to navštěvován jest hostinec turisty a rovněž výletníky z města Jablunkova. Hostinec leží v části Sihla a skýtá možnost pohoštění i orgánům finanční a policejní pohraniční stráže, jakož i dělníkům (75) sousední továrny Zalchrovy...“¹³ Číslovka 75 znamenala zřejmě počet dělníků továrny. V bezprostřední blízkosti bylo ubytováno vojsko, které bylo nejen dalším zdrojem návštěvníků, ale i bezpečnosti, což bylo pro hostinec velmi důležité, protože při udělování koncese hrála vždy určitou roli otázka blízkosti četnictva jako zastávce veřejného pořádku. V tomto případě garantovalo pořádek vojsko. Nejbližší hostinec byl vzdálen 1 200 kroků a jeho majitelem byl Adolf Geller.

Podle protokolu sepsaného během vyšetřování byli přítomni okr. komisař Dr. Boh. Bartoník, stavební rada Ing. František Lepší, lékař Dr. Viktor Možíšek, zástupce Společenstva hostinských Jan Rucký, vládní komisař v Jablunkově Filip Jesch a zplnomocněnec Emmericha Bullawy Jindřich Bulava. Budova čítala tři hostinské místnosti v přízemí a hostinskou zahradu. Do šenkovny se vcházelo po čtyřech schůdcích bez zábradlí, ve všech místnostech byla kamna, petrolejové lampy a velká okna. V patře se vyskytovaly byty, které však nesouvisely s koncesí, a proto nebyly šetřeny ani popsány. Komise se shodla na tom, že při dovozu potravin a ledu z asi 20 min

Antoni Płoszek mezi dvěma polskými vojáky na verandě „Heinrichshofu“, r. 1920, archiv Stanislavy Płoszkové

Polští vojáci
u „Heinrichshofu“, r. 1920,
archiv Stanislavy Płoszkové

vzdáleného Jablunkova není potřeba velké lednice, ale bude nutno opatřit ledničku. Kritizována byla situace s pitnou vodou, záchody, dvorem, nedostatkem plivátek a pokojů pro hosty. Předepsáno tedy bylo zhotovit zábradlí u vchodu, okna se sklápěcími křídly pro ventilaci, zajistit otevírání vchodových dveří ven, umístit železné plechy před kamna a odstranit postel z kuchyně, protože se přece do hostinské živnosti nehodí. Záchody se musely vybetonovat, odpadní žlábek vycementovat a vytvořit zvláštní vchody pro muže a ženy. Stávající žumpu měl majitel vybetonovat a vyhloubit ještě jednu. Dvorek musel vydláždít. Jelikož dosavadní studánka neodpovídala hygienickým předpisům, bylo zapotřebí vyhloubit novou studnu. Do lokálu pak měla být zapravena lednička a vodou plněná plivátka: „...a budtež v místnostech hostinských vyvěšeny nápisy vyslovující zákaz volného vyplivování...“¹⁴

Paula Bullawová informovala 21. dubna 1921 Okresní úřad v Českém Těšíně, že se Emmerich ujal hostinské živnosti a stávající nájemce Antoni Płoszek se z ní odhlásil. O Emmerichovi se sice nedochovala žádná souvislá zpráva, ale z několika útržků lze také sestavit jeho miniportrét. Narodil se 17. října 1884 v Jablunkově a tamtéž byl příslušný. Na univerzitě vystudoval nějaký technický obor a po válce se začal patrně živit jako soukromý úředník ve Vídni, protože v plné moci vystavené ve Vídni 17. listopadu 1920 jeho bratrovi, jablunkovskému obchodníkovi Heinrichu Bullawovi, byl označen jako „Privatbeamter und Hausbesitzer in Wien VI., Linke Wienzeile 124“. V květnu 1921 se oženil, neboť 20. května 1921 žádal o odložení termínu stavebních úprav v „Heinrichshofu“ z konce května na polovinu června z důvodu sňatku,¹⁵ čímž se odložilo stěhování z Vídně do Jablunkova. Adaptace byly dokončeny v polovině června. Kolaudace proběhla 20. srpna 1921. Podle protokolu z kolaudace bylo

v zásadě vyhověno všem požadavkům, jen ještě zbývalo provést chemický rozbor vody ve studni hloubené na zahradě. Voda nakonec vyhovovala a mohl se rozběhnout provoz. K roku 1923 žil Emmerich na „Heinrichshofu“ s manželkou Annou (*2. 3. 1880) a několika nájemnými rodinami i jednotlivci, tzn. rodinou Wollných (7 osob), Čmielových (5 osob), Petrem Gazdou, Marií Kufovou, Helenou a Vladislavem Seemannovými. Posledně jmenovaní sourozenci Seemannovi byli snad manželi Bullawovými přijati do opatrovnictví, protože starší Heleně bylo 6 let a Vladislavovi teprve 2 roky. Kupodivu na „Heinrichshofu“ nezůstala Emmerichova matka Paula. Přestěhovala se ke svému synovi Jindřichovi a snaše Anně do Jablunkova č. p. 16.¹⁶

Emmerich Bullawa byl asi přece jen více úředník než hostinský, protože už v roce 1925 byl nucen pro dluhy hostinec prodat. Není známo, že by se ujal nějakého jiného hostince, ale zůstal členem, a dokonce předsedou Společenstva hostinských v Jablunkově, z nějž vystoupil teprve 24. dubna 1927.¹⁷

30. června 1925 žádala o přenesení hostinské koncese na svou osobu Zuzana Kaniová, narozená 8. srpna 1889 v Holešově u Těšína a příslušná do Českého Těšína. Přiložila k tomu vyjádření Emmericha Bullawy, že se vzdává koncese v případě jejího přenesení právě na Zuzanu Kaniovou. Městské zastupitelstvo v Jablunkově schválilo tuto transakci na svém zasedání 23. září 1925 a městská rada o tom informovala Okresní správu politickou v Českém Těšíně s vysvětlením: „Wreszcie się daje do wiadomości, że petentka jest właścicielką połowy zadłużonej gospody „Heinrichshof“, i że jej mąż jest już na pensyi.“¹⁸ Zuzana Kaniová a její manžel Jan Kania pobývali v Jablunkově podle hlášení četnické stanice teprve od 25. března 1925 a z jejich předchozího života byl zjištěn pouze pobyt do roku 1909 v Těšíně. Koupili však dům č. p. 268 v Žihle za 170 000 K, přičemž měli na domě dluh 60 000 K u městské spořitelny v Jablunkově a 49 000 K u Dr. Josefa Mentla tamtéž. Dřívější chování manželů Kaniových nebylo četníkům známo, ale podle dosavadního jednání se jim nezdálo, že by měli trpět v hostinci zapovězené hry, nemravnosti nebo opilství.

Bohužel se Kaniovi nedokázali z dluhů dostat dřív, než na ně věřitelé povolali soud. První exekuce byla podle rozsudku Krajského soudu v Moravské Ostravě povolena Okresním soudem v Jablunkově 23. května 1926 Marii Paduchové, hostinské v Jablunkově (přes 8 000 K). Dalšími věřiteli byli Jan Paduch, hostinský v Jablunkově (asi 3 500 K), a Emanuel Bullawa, úředník ve Vídni (25 000 K), Emmerichův bratr, jenž požadoval zřejmě stále nesplacený dědický podíl

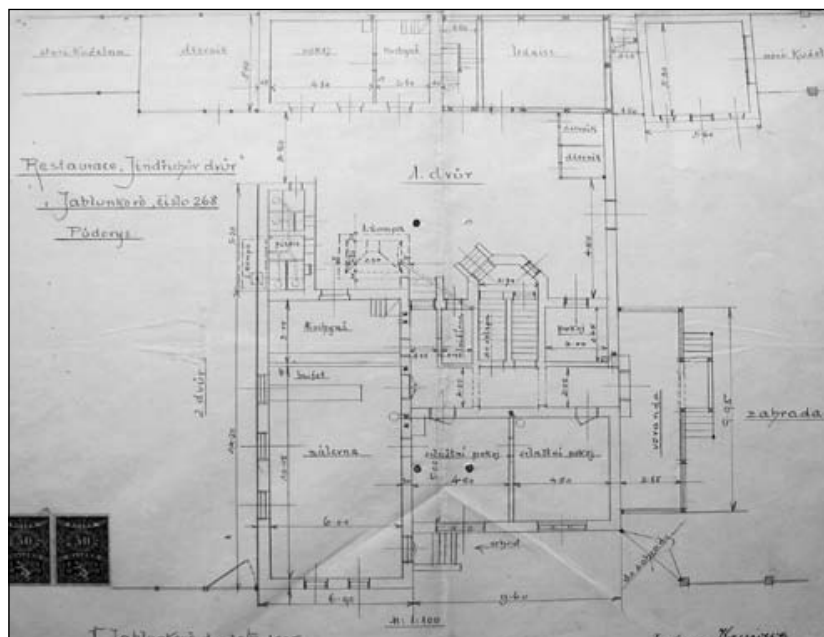
na „Heinrichshofu“. Jeho zástupcem v tomto sporu byl významný jablunkovský advokát JUDr. Emil Fischgrund, majitel dodnes existující funkcionalistické vily postavené naproti jablunkovskému soudu. Zuzaně Kaniové byla zabavena živnostenská práva a dražbou získal hostinskou koncesi na domě č. p. 268 frýdecký obchodník Karel Mikoláš. Nejdříve byla zastavena exekuce Marie Paduchové (31. srpna 1926), pak Jana Paducha (2. března 1927) a nakonec Emanuela Bullawy (7. ledna 1928).

Karel Mikoláš se „Heinrichshofu“ věnovat nechtěl, o čemž svědčí řada pokusů o jeho propachtování. 14. září 1927 žádala o propůjčení jeho koncese Anna Szydková, která těsně před tím koupila dům č. p. 268 pod výslovnou podmínkou, že jí bude propůjčena koncese na: „... přechovávání cizinců, čepování piva, vína a vínu podobných nápojů, čepování vína ovocného, sladového a z lesních plodin, jakož i medoviny, čepování pálených lihových nápojů, podávání kávy, čaje, čokolády a jiných teplých nápojů a občerstvení, a držení dovolených her...“¹⁹ jak to měl povoleno i Mikoláš. Szydková se narodila 5. července 1888 v Písku u Jablunkova, příslušná byla do Vendryně, byla vdaná a jak sama psala, matkou čtyř nezaopatřených dětí. Podle zprávy četnické stanice v Bystřici nad Olší, pod níž Vendryně spadala, se chovala bezúhonně, bez politické angažovanosti a pracovala v domácnosti. Její manžel Josef Szydek byl tesařským mistrem, členem obecního výboru a Matice osvěty lidové. Děti posílali do české školy. Bohužel Anna podobně dobrý posudek nezískala od četnické stanice v Jablunkově, která byla hodně ovlivněna zjištěními zdejšího Společenstva hostinských. Společenstvo nedoporučilo udělení koncese, protože si Szydková propachtovávala hostinské místnosti na 3 roky, ale přitom ještě nebyla držitelkou hostinské koncese. Navíc byla majitelkou čtyř domů a její manžel dostával státní železniční penzi a podnikal ve stavebnictví. Z toho členové Společenstva usuzovali, že Szydková nechce hostinec vést, nýbrž ho obratem prodat, a proto se brzy objeví zase nový žadatel. Členové se navíc na vlastní oči přesvědčili o rodinných nesrovnalostech u žadatelky. Nesrovnalosti rozvedli ve svém hlášení podrobněji četníci. Anna byla pod vlivem svého manžela Josefa a: „*Jak bylo zjištěno jest Szydek nakloněn k pití. Tyto okolnosti jsou v obci známy, ježto Szydková měla tento hostinec počátkem roku 1927 po dobu asi 1/4 roku od Mikoláše najatý. V hostinci docházelo k hrubým urážkám mezi manžely Szydkovými a jest proto podezření, že by udělení koncese hostinské mohlo vésti k podpoře pijáctví...*“²⁰ Koncese nebyla Szydkové udělena.

Karel Mikoláš (*27. 1. 1882 v Dobré u Frýdku) se hostince ujmout zřejmě nemohl, přestože u okresních i obecních institucí požíval dobré pověsti a přenesení koncese z Kaniové na něho proběhlo zcela bez problémů už v dubnu 1927.²¹ Hned po zisku „Heinrichshofu“ jmenoval Kaniovou svou zástupkyní v živnosti, protože sám vedl obchod a výrobu likérů ve Frýdku. K hostinci se vlastně dostal díky tomuto podnikání, protože prodával své zboží také Emmerichu Bullawovi a měl u něho za odebraný proviant dluh 25 000 K, což se přeneslo na manžele Kaniovy. Jelikož se Kaniová po prodeji hostince Szydkové odstěhovala a Szydkové nebyla udělena koncese, musel si Mikoláš hledat další zástupkyni. Na Štědrý den roku 1927 žádal o schválení Marie Szafarczykové, nar. 22. března 1880 v Kanské, příslušné do Třince a bytem v „Heinrichshofu“ č. p. 268. Byla členem Společenstva hostinských v Jablunkově, takže byla bez problémů schválena, ale pro Mikoláše znamenala jenom přechodné řešení. Nemohl se plně hostinci věnovat, a proto se ho snažil zbavit.

Prvního srpnového dne roku 1928 si požádala o udělení koncese na domě č. p. 268 Anna Niemczykova, vdova po lékaři v Bystřici nad Olší (č. p. 295). Narodila se 21. února 1886 v Lyžbici u Třince, ale příslušná byla do Bystřice nad Olší zřejmě již po svém předchozím manželovi, hostinském Chwastkovi. Měla dvě nezaopatřené děti. Podle své žádosti koupila hostinskou realitu „Heinrichshof“ 2. června 1928 a na podzim by se chtěla na uvedenou realitu přestěhovat. Pro vedení hospody měla určité předpoklady: „...*provozovala po více jako 18 roků na různých místech tohoto okresu hostinskou živnost – a to jak v najatých*

Půdorys „Heinrichshofu“, r. 1925, Státní okresní archiv Karviná

Současná podoba bývalého „Heinrichshofu“, r. 2008, foto Radek Lipovski

býv. arcivévodských hostincích, tak i ve vlastním, s jejím manželem Chwastkem společném hostinci čp. 5 v Bystřici nad Olzou [...], přičemž nadřazeným úřadům nezavdala nikdy nejmenší příčiny k nějakým zákrokům...“²² Společenství hostinských doporučilo propůjčení koncese, zastupitelstvo ho schválilo a četnictvo proti ní nenalezlo žádné okolnosti, a tak byla koncese

žadatelce udělena 18. října 1928, přičemž necelý měsíc poté se jí oficiálně vzdal Karel Mikoláš.

K další existenci hostince se nedochovalo příliš informací. V druhé členské knize jablunkovského Společenstva hostinských byla původně zapsána ještě Anna Niemczyková, ale její jméno bylo přeškrtnuto a místo něj dopsána Anna Karczová.²³ Ze záznamů nevyplývá, kdy došlo ke změně, ale v účetnické knize téže organizace byl zachycen jistý Ondřej Kos (*16. 7. 1905), jenž se začal v r. 1931 učit u Anny Niemczykové, avšak ještě téhož roku přešel do učení k Marii Płoszkové do sousedního hostince. Další učeň, Jan Karcz (*23. 4. 1914), se začal rovněž učit hostinskému řemeslu v roce 1931, ale už u Anny Karczové. Pravděpodobně tedy roku 1931 převzala hostinec „Heinrichshof“ Anna Karczová, a proto odešel Ondřej Kos, místo něhož nastoupil účetnické místo Annin syn Jan. Jeho otcem byl Karel Karcz. Příslušnost měli v Oldřichovicích.²⁴ Podle pamětníků sídlili v „Heinrichshofu“ za 2. světové války příslušníci finanční stráže; na konci války vyhořel a nově rekonstruovaná budova se stala později sídlem obchodu Jednota, kterému se říkalo po posledních majitelích „U Karcza“. Dnes jde o soukromý obytný dům.

Inn „Henrichshof“ in the Jablunkov settlement of Žihla

The first part of the study about former inns in the Jablunkov settlement of Žihla is devoted to the „Heinrichshof“ inn and its owners. A license to run the inn (no. 229) in the vicinity of a button factory was granted to the important entrepreneur Emanuel Bullawa in 1904. Services of the popular inn were used both by tourists (it was located on the path to Gírová Mountain) and by employees of the mentioned factory and the local inhabitants. At the end of WW2, the building burnt down and a shop was established at its place, which is a residential house today.

POZNÁMKY

- 1 Viz Myška, Milan: Salcherové – historie jedné slezské podnikatelské rodiny. Vlastivědný věstník moravský, 51, 1999, č. 3, s. 247–259; Zářický, Aleš: Rothschildové a ti druzí. Ostrava 2005, s. 117–119.
- 2 Tato studie se bude držet místního označení Lyski, protože o správnosti oficiálního českého názvu „Lísky“ lze pochybovat.
- 3 Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Karviná, fond Okresní úřad Český Těšín (dále jen OÚČT), Provozování hostinských živností, inv. č. 135, č. k. 10. „Diese Anlage soll den Zweck haben den Sommerfrischlern eine entsprechende Unterkunft zu bieten, den Touristen welche diese schöne Gegend so gerne aufsuchen, durch Vorabereitung von Speisen und Erfrischungen den Aufenthalt angenehm zu machen, den Bewohnern der Stadt Jablunkau und Umgebung einen Ausflugsort zu schaffen und den in der Fabrik beschäftigten 300 Arbeitern, Bediensteten und Beamten Gelegenheit zu bieten die Speisen und Erfrischungen in den Arbeitspausen ohne Zeitverlust einzunehmen, indem dieselben bis jetzt gezwungen sind, den weiten Weg wegen der Beköstigung in die Stadt zurück zu legen.“ Veškeré následující informace pocházejí z této inventární jednotky, nebude-li uvedeno jinak.
- 4 „...daß das Beamtenpersonal der neuhergestellten Fabrik der Fa Mathias Salcher und Söhne die Nähe eines mit dem nöthigsten Comfote eingerichteten Gasthauses, in welchem das Gastgewerbe im vollen Umfange betrieben wird, beilang schmerzlich vermißte, da daß Café Ausschwitzter eine Viertelstunde von dieser Fabrik entfernt ist.“ Tamtéž.
- 5 „...nach dem das Gasthaus in der Nähe der Salcher'schen Knopffabrik gelegen ist und die Arbeiterschaft an den Genuß gebrannter geistiger Getränke gewöhnt ist.“ Tamtéž.
- 6 „Meine Schankkonzession Nr. 268 in Jablunkau (Hotel Heinrichshof) habe ich vom 1. Jänner 1915 an Herrn Anton Ploschek 1876 in Jablunkau geboren, eigenberechtigt, unbescholten mehrere Jahre als Rechnungskellner beschäftigt verpachtet.“ SOKA Karviná, fond OÚČT, Hostinské a výčepní živnosti, inv. č. 426, sign. XII/130, č. k. 107. Veškeré následující informace pocházejí z této inventární jednotky, nebude-li uvedeno jinak.
- 7 Údaje získány kombinací pramenů: SOKA Frýdek-Místek, fond Archiv města Jablunkova (dále jen AMJ), inv. č. 51; tamtéž, inv. č. 53; SOKA Karviná, fond OÚČT, inv. č. 60; tamtéž, inv. č. 63.
- 8 SOKA Karviná, fond OÚČT, inv. č. 63.
- 9 SOKA Frýdek-Místek, fond AMJ, inv. č. 53.
- 10 Tamtéž, inv. č. 51. Tato evidenční kniha má v inventáři dataci 1920–1931, ale zahrnovala děti narozené maximálně v r. 1923 a starší data patřila dodatečným vpisům, např. o úmrtí zapsané osoby.
- 11 SOKA Karviná, fond OÚČT, inv. č. 426, sign. XII/130, č. k. 107.
- 12 „...jedoch nur dann, wenn mein Sohn diese Konzession erlangt.“ Tamtéž.
- 13 Tamtéž.
- 14 Tamtéž.
- 15 „...mußte ich meine Trauung in Wien vom März bis Mai verschieben...“ Tamtéž.
- 16 SOKA Frýdek-Místek, fond AMJ, inv. č. 51.
- 17 SOKA Frýdek-Místek, fond Společenstvo hostinských živností Jablunkov, kniha 1 (nezinventarizováno).
- 18 SOKA Karviná, fond OÚČT, Hostinské a výčepní živnosti, inv. č. 426, sign. XII/130, č. k. 107.
- 19 Tamtéž.
- 20 Tamtéž.
- 21 Tamtéž, Hostinské živnosti, inv. č. 693, sign. V/11, k. 227. Veškeré následující informace pocházejí z této inventární jednotky, nebude-li uvedeno jinak.
- 22 Tamtéž.
- 23 SOKA Frýdek-Místek, fond Společenstvo hostinských živností Jablunkov, kniha 2 (nezinventarizováno).
- 24 Tamtéž, kniha 3 (nezinventarizováno).

Obnovený Památník Ferdiše Duši

Karel Bogar

Kulturních osobností v Pobeskydí, které by přesahovaly regionální význam, je sporadicky. Přesto je jejich muzejní prezentace spíše vzácnou výjimkou. Trochu štěstí měl při své životní smůle až po smrti malíř, grafik a keramik Ferdiš Duša (1888–1958), jehož ateliér zpřístupnila poměrně brzy po jeho skonu - v roce 1963 - skupina nadšenců s pomocí umělcovy sestry. Později byl celý dům jeho rodičů vykoupěn Okresním národním výborem ve Frýdku-Místku a věnován Památníku F. Duši. Provoz tohoto objektu na okraji města byl vždy ekonomicky náročný. Vyvažovala jej jen autentičnost prostředí, ve kterém umělec dožil svá léta po návratu z Prahy do Frýdlantu nad Ostravicí v roce 1955. Návštěvníky dále přitahly také výstavy, které zde léta probíhaly. Do konce roku 1997 zajišťovalo provoz Muzeum Beskyd Frýdek-Místek. K 1. lednu následujícího roku předalo Památník Městu Frýdlant nad Ostravicí. Nové ekonomické podmínky vedly v roce 2007 Radu města ke zrušení provozu. Současně se hledala forma, jak Dušovu památku přece jen ve městě zachovat.

Vznik Galerie uměleckého smaltu a litiny v Domě kultury ve středu města a její postupná modernizace vedla k myšlence doplnit expozice i Památníkem F. Duši a výstavními prostorami, které doposud byly provizorně řešeny v rámci expozice smaltů. V Dušově jubilejním roce 2008 se podařilo novou expozici a výstavní prostory k 20. květnu otevřít.

Vstupní prostory tvoří menší expozice frýdlantské umělecké litiny 19. století a začátku 20. století, která je vytvořena ze sbírek bývalého muzea Ferrum, jež jsou nyní v majetku Zemského archivu v Opavě a Muzea Beskyd. Zde je také historický úvod ke galerii Uměleckého smaltu, která tvoří samostatný expoziční prostor.

Koncepce Památníku má několik částí, které vycházejí z existence původního frýdlantského ateliéru Ferdiše Duši. V jeho stylizované rekonstrukci nalézáme větší část původního vybavení, náznak Dušovy bohaté knihovny a ukázky z tvorby reprezentované enkaustikou *Krajina na Váhu* z roku 1930, *Beskydskou krajinou* z dvacátých let a olejem *Lanovka* s ostravskou tematikou. Prostředí dotváří dřevorytové štočky, rydla, malířské pomůcky, keramika, časopisy a další drobnosti.

Další část využívá stylizace knihovny a střídá volné instalační plochy s knihovními boxy. První je ve znamení Frýdlantu nad Ostravicí a uměleckého zrodu autora. Seznamuje návštěvníka

s prostředím městečka, dokumentuje dopisy válečné období a hlavně se zaměřuje na spojení Duša – smalt a keramická tvorba, která je poměrně málo známá. Stručně informuje o jeho přátelích, vazbách na Slovensko a prvních uměleckých krocích ve spolku Koliba. Další část naznačuje putování umělce mezi Ostravskem, Slovenskem a Prahou. Na několika dílech zachycuje vztahy k Brnu (dřevoryt *Sv. Jiří* pro SVU v Brně z roku 1923) v kontrastu k drobnému neklasicistnímu oleji *Venkovská hospoda* z Muzea Beskyd. Další motivickou složkou jsou reprodukce fotografií z Dušovy vlastní tvorby (dům v Praze, dokumentární foto ze Slovenska) a kopie originálních materiálů, katalogů a dopisů. Poslední blok nazvaný *Touha po domově*, zachycuje v materiálu pobyt v Praze, ilustrátorskou činnost umělce, naznačuje zájem o podmalbu na skle a dokumentuje Dušovu sběratelskou činnost, která významně ovlivnila jeho výtvarnou tvorbu. Doprovází pak návštěvníka až do Dušova rodného Frýdlantu nad Ostravicí, kde umělec předčasně zemřel.

Vstup do expozičního prostoru je věnován přehledné autorově biografii, která je doprovázena jeho dobovými portréty. Je koncipována na úvod i jako opakování během prohlídky a vysvětlení některých faktů v expozičních prostorách. Završuje jej výběr z grafického díla Ferdiše Duši, který je věnován Těšínsku, výběru z ostravských cyklů, dřevorytům *Dolů Vahom*, leptům *Tatry*, cyklu *Bílého Slovenska* a originálu dřevorytu - ve své době největšího z české grafiky - z cyklu *Slovensko*.

Výstavní prostor je doplněn digitálním promítáním a plátnem a může po malé úpravě posloužit

*Vstupní část expozice
Památníku F. Duši
s ukázkami umělecké litiny,
foto Karel Bogar*

*Rekonstrukce ateliéru malíře
F. Duši a pokračování
expoze, foto Karel Bogar*

i jako přednáškový prostor pro skupiny kolem 30 návštěvníků. Zde se počítá s přípravou dílčích programů, doplňujících výběr tvorby malířské, grafické, rehabilitaci existujících filmových dokumentů o Dušovi, ale i materiálů pro další části expozice (například existující DVD *Umění*

ohně, přibližující průběh 7. a 8. mezinárodního symposia Frýdlantský umělecký smalt) a dalších materiálů již existujících (medailony smaltérů Petra Bednáře, Evy Kučerové-Landsbergrové) nebo připravovaných projektů.

Součástí nové expozice je moderní mobilní výstavní prostor. Při zahájení byl využit k výstavě s provokativním názvem „Máte svého Dušu?“, která využila fondů budovaných Městským úřadem ve Frýdlantě nad Ostravicí a soukromých zápůjček a chtěla vyvolat zájem u sběratelů a podnikatelů o Dušovo dílo, které by mohlo obohatit plánované dílčí výstavy tohoto umělce. Ty by jej měly v následujících letech připomínat jako umělce z různých pohledů v letní sezoně a při významných výročí autora samotného a jeho přátel. Touto formou by se rozšiřoval i přehled o Dušových kontaktech (např. s polskými umělci).

Realizace Památníku i celá koncepce Domu kultury s dalšími expozicemi si ještě vyžádá hodně práce v dotažení záměru, rozvinutí propagace, ale je výjimečným činem v této oblasti v regionu a městu Frýdlant nad Ostravicí dělá čest.

Životní dráha PhDr. Bohumila Čepeláka

Gustav Novotný

*PhDr. Bohumil Čepelák,
dlouholetý ředitel muzea
v Českém Těšíně*

Bohumil Čepelák se narodil 20. července 1910 v Čelechovicích na Hané u Prostějova v katolické rodině hostinského Františka Čepeláka a Bohumily, rozené Přecechtělové.¹ Měl dva bratry: staršího Evžena a mladšího Jana. Po absolvování pěti ročníků obecné školy v rodišti studoval na klasickém Státním gymnáziu v Prostějově, kde 20. června 1930 dopoledne maturoval.² Další studia nebyla možná, poněvadž v této době osiřel. Nejprve – patrně nedlouho před Bohumilovou maturitou – zemřel otec, pak matka a po nich dokonce i mladší bratr Jan.³

Na počátku třicátých let ani nikdy poté mladý abiturient Bohumil Čepelák neabsolvoval vojenskou službu. Nastoupil do státní justiční služby u okresních soudů v Prostějově, Olomouci a v Židlochovicích u Brna a u krajského soudu v Brně. Ze soudní služby po několika letech odešel. Od ledna 1933 až do 31. prosince 1958 pracoval jako provozní úředník v několika tehdejších peněžních domech, a to v Hypoteční a zemědělské bance v Brně, Zemské bance pro Moravu v Brně (do roku 1948), v Investiční bance v Brně (1948 až 1950) a v Ostravě (1950 až 30. září 1958) a nakonec po velmi krátkou

dobu v ostravské pobočce Státní banky československé v tehdejší Dimitrovově ulici (1. října až 31. prosince 1958).

Mezitím si patrně v letech 1933–1934 měl Bohumil Čepelák léčit ortopedické zranění či onemocnění, o němž nic nevíme, stejně jako o místě, délce, způsobu a výsledku léčení, avšak nakonec se do zaměstnání vrátil.⁴ Navíc v letech 1935 až 1939 studoval externě a na svůj náklad na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně obory dějiny umění, sociologie a filozofie a kromě toho i dva obory vedlejší: dějiny světových literatur a hudební estetiky. V roce 1937 podnikl šestinedělní cestu do Paříže do muzea Louvre a v roce 1938 studoval po čtrnáct dnů umělecké sbírky ve Vídni a v Benátkách. V tehdejší Seminárii dějin umění stejné fakulty a učení obhájil doktorskou dizertační práci s názvem *Umělecké počátky P. Gauguina. Pokus o psychologii geneze tvoření*, složil dvě rigoróza z výtvarného umění, sociologie a dějin filozofie a nakonec byl 8. dubna 1939 promován doktorem filozofie (PhDr.).⁵

Patrně v roce 1941 se PhDr. Bohumil Čepelák oženil s učitelkou Ludmilou, pozdější ředitelkou

Vrchol Čepelákovy kariéry, kdy mu bylo dopřáno uplatnit dosažené znalosti a řídící schopnosti i v oblasti dobového muzejnictví, přišel až v šedesátých letech, kdy již byl „třiapadesátníkem“. Dne 1. ledna 1963 se totiž stal ředitelem tehdejšího Okresního vlastivědného muzea v Karvině se sídlem v Českém Těšíně, od roku 1965 rozšířeného na Vlastivědný ústav okresu Karviná se sídlem v Českém Těšíně (dříve Okresní muzeum, potom Vlastivědný ústav v Českém Těšíně, dnes Muzeum Těšínska). Nový představený usiloval o reorganizaci a rekonstrukci instituce s tím, že předmětem zájmu jejích pracovníků a badatelů byla oblast celého českého Těšínského Slezska, dále se postaral o zlepšení sbírkotvorné činnosti a badatelské práce, publikační výstupy a o popularizaci světového výtvarného umění. V lednu 1963 bylo instituci jím vedené jako pobočka přičleněno Muzeum boje proti fašismu v Havířově-Životicích, jež bylo zřízeno v roce 1958, sídlilo v budově žvotického zámku a soustřeďovalo dokumentaci vztahující se ke druhé světové válce. V roce 1965 se Čepelákem řízené zařízení rozšířilo o Městské muzeum socialistické výstavby v Havířově. V Českém Těšíně byla v roce 1967 otevřena expozice o historii Těšínska, která byla vyměněna za novou po deseti letech, a to s názvem *Život lidu na Těšínsku – revoluční a pokroková tradice* (1976). Dále byla dne 8. srpna 1969 předána veřejnosti nová expozice v Památníku žvotické tragédie v Havířově-Životicích, v roce 1970 uspořádána výstava ke stopadesátému výročí narození malíře Josefa Mánesa, k níž vyšel i katalog, a po roce 1970 se PhDr. Čepelák postaral o navázání spolupráce s několika polskými pracovišti. Bylo to Muzeum w Cieszyinie (obě instituce si vyměňovaly především posudky na etnografické výstupy), Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Cieszyinie (obě instituce vydaly Listinář těšínský a kopíář), Liga ochrony w Cieszyinie či muzea v Opolí a v Katowicích. V roce 1973 bylo reorganizováno Muzeum

Pokusíme se načrtnout i zbývající aktivity PhDr. Bohumila Čepeláka. Například byl „dělnickým dopisovatelem“ *Práce* v Brně

*Opis maturitního vysvědčení
B. Čepeláka,
Státní okresní archiv
Prostějov*

[illegible]

B. Čepelák (s brýlemi)
na setkání redakční rady
Těšínska, okolo r. 1970,
Muzeum Těšínska

(1948–1950) a přispíval i do *Časopisu zaměstnanců v peněžnictví a pojištnictví*, avšak tyto příspěvky nejsme s to zrekonstruovat. V letech 1973–1978 redigoval s Andělinem Grobelným (1922–1992) pět svazků vědecké řady *Studii o Těšínsku* (svazky dva až šest, do prvního svazku z roku 1972 napsal úvod), k tomu ve stejné době i monografie měst Český Těšín a Bohumín.⁷ Byl však též členem redakční rady *Zpráv Okresního muzea v Českém Těšíně* a odpovědným redaktorem čtvrtletníku muzea s tehdejšími názvem *Těšínsko. Vlastivědný zpravodaj okresů Karviná a Frýdek-Místek* (1972–1976). Dále víme, že byl členem dvou politických stran: sociálně demokratické v Brně v letech 1933–1948 a komunistické (KSČ) od 1. července 1948. Přijímal funkce v tehdejší Revolučním odborovém hnutí (ROH, od roku 1945), ve Svazu přátel Sovětských socialistických republik a ve Svazu československo-sovětského přátelství (SČSP, od roku 1948). Kromě organizování výstav a expozic jím vedeného českotěšínského muzea působil jako známý popularizátor a osvětový pracovník, propagandista a lektor. Je doložen například jako lektor tehdejší Večerní univerzity marxismu-leninismu (tzv. VUML) pro dějiny KSČ a Socialistické akademie pro výtvarné umění; absolvoval rozmanitá stranická školení, mimo jiné v Oblastní stranické škole v Brně-Pisárkách v roce 1965 a pravidelné semináře pořádané ideologickým oddělením tehdejšího Okresního výboru KSČ ve Frýdku-Místku. Za svou práci obdržel několik čestných uznání a medailí. Z ocenění přijatých do konce roku 1971, jak v jednom z dobových osobních či kádrových Dotazníků pro zaměstnavatele sám píše, lze uvést čestná uznání tehdejšího Okresního národního výboru v Ostravě za kulturní činnost, ministerstva kultury za činnost na úseku ochrany přírody, za lektorskou činnost ve VUML, za kulturní činnost k patnáctému

výročí založení města Havířova a za lektorskou činnost či medaile k pětadvacátému výročí osvobození ČSSR Sovětskou armádou a k padesátému výročí založení KSČ.⁸

PhDr. Bohumil Čepelák, „ředitel Okresního vlastivědného ústavu ve výslužbě“, zemřel po krátké těžké nemoci v nemocnici ve Frýdku-Místku 28. listopadu 1981 ve věku jednácti let. Pohřeb se konal v obřadní síni nového ostravského krematoria na ústředním hřbitově v Těšínské ulici v pondělí 7. prosince 1981. Urna s popelem byla uložena na hřbitově v Havířově-Šumbarku.⁹

Rádi bychom zasvěceně připomněli pomoc PhDr. Bohumila Čepeláka osobám, jež měly ztížené podmínky uplatnění za normalizace, rozvedli a doložili její konkrétní podobu. Avšak dnes doklady opatřit takřka nelze. Autor příspěvku v uvažované době na Těšínsku nežil, takže popisované záležitosti z osobního poznání posoudit nemůže. Případní informátoři nic zevrubného nesdělili, patrně nechtějí mluvit o „dávno“ minulých a nemilých věcech. Známe kusé informace „jen“ o dvou vědcích, kterým PhDr. Čepelák dal možnost pracovat v českotěšínském muzeu a publikovat. Byli to již zmíněný doc. PhDr. Andělín Grobelný, CSc. a doc. PhDr. Miroslav Malura (1937–2000).¹⁰ PhDr. Grobelný působil do roku 1971 ve Slezském ústavu tehdejší Československé akademie věd v Opavě a externě na Pedagogické fakultě v Ostravě a právě v roce 1971 byl propuštěn. B. Čepelák mu umožnil redigovat sborníky *Studie o Těšínsku* a zveřejňovat vlastní příspěvky. PhDr. Malura pracoval v letech 1965–1971 na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a rovněž roku 1971 o místo přišel. Pak byl zaměstnán jako odborný pracovník ve Vlastivědném ústavu v Českém Těšíně. Zveřejňoval své práce a mohl se věnovat i studentům tamního gymnázia v rámci studentské odborné činnosti. Po roce 1989 se vrátil na katedru hudební výchovy zmíněné školy.¹¹ Docentka PhDr. Blažena Gracová, CSc., dcera A. Grobelného, sděluje, že si na Čepeláka vzpomíná již jen mlhavě. Její otec jej měl považovat za slušného člověka, který se uměl zastat lidí, o nichž věděl, že něco umí, i když nebyli „vyvolení“ v době normalizace. Nakonec B. Gracová píše, že si vybavuje Čepelákovy návštěvy v jejich ostravském bytě a že to byl vtipný muž s originálními průpovídkami.¹²

Ačkoliv byl PhDr. Bohumil Čepelák showmanem v dobrém slova smyslu, šťastný nejspíš nebyl. Bylo mu dopřáno prožít více než sedmadesát let života. Ten nebyl jednoduchý. Do jeho kariéry a postojů se promítaly všechny zvraty dvacátého století: obě světové války, meziválečná

a poválečná krize zakončená násilným převzetím moci komunisty a jejich příliš dlouhým panstvím. Musel se vyrovnat postupně s náhlými ztrátami obou rodičů a mladšího bratra, subalterním postavením v justiční a bankovní službě (1930–1958), nám nezjistitelným ortopedickým onemocněním (1933–1934), pozdním studiem na brněnské vysoké škole (1935–1939), manželstvím, jež

zkrachovalo (1954?), nezájmem vlastní dcery o něj. Jeho vstup na dráhu ředitelů (od 1959) umožnilo dlouholeté a aktivní členství v KSČ, jež nakonec trvalo třiatřicet let. Znamenal pro něj nejen vrchol kariéry a uspokojení z uplatnění nezpochybnitelných znalostí a schopností, ale i hluboké životní dilema, jímž se jako citlivý člověk osamoceně trápil.

POZNÁMKY

- 1 Tato matrice narozených dosud není dopsána, a tak není uložena, jako všechny uzavřené matrice bývalého prostějovského okresu, v Moravském zemském archivu v Brně. Obecní úřad ve Smržicích, kam Čelechovice na Hané matrice spadají, na e-mailovou prosbu o ověření matriceního zápisu B. Čepeláka neodpověděl.
- 2 Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Prostějov, fond Gymnasium Prostějov, Hlavní protokol o zkouškách dospělosti, inv. č. 79.
- 3 Evžen Čepelák (*1. 2. 1907 Čelechovice na Hané, †?) pracoval jako berní úředník patrně v Hrotovicích a dožil zřejmě v Moravském Krumlově v nám neznámé době. Jan Čepelák (*7. 11. 1911 Čelechovice na Hané, †18. 4. 1932? tamtéž) zemřel jako jednadvacetiletý student oktávy prostějovského gymnázia na nevyčísitelnou nemoc v době, kdy měl jen dva měsíce před maturitou. V katalogu za školní rok 1929/30 je u jména Bohumil Čepelák jen jméno matky – Bohumila Čepeláková a jméno poručníka – Jan Čepelák, vrchní finanční rada, bytem U botanické zahrady 17, Brno. Ve školním roce 1930/31 zemřela Čepeláková, Jan Čepelák mladší měl kromě poručníka Eugena Čepeláka, bytem Brno-Žabovřesky, i odpovědného dozorce, kterým byla Kamila Dokládalová, hostinská, bytem Čelechovice na Hané č. p. 27. Samotný Bohumil Čepelák tyto záležitosti v dochovaných životopisech a v kádrových dotaznících uložených v SOKA Karviná nikdy nezveřejnil a ani zveřejnit nechtěl (neuvěd v nich totiž ani základní data o svých rodičích a bratrech). Některé detaily vypátrala archivářka Jarmila Doležalová ze SOKA Prostějov ve školních katalogích uložených ve fondu Gymnasium Prostějov.
- 4 Předpokládáme, že se Bohumil Čepelák, tehdy Brihan, léčil na ortopedické klinice tehdejší Moravské zemské nemocnice u svaté Anny (dnes je to I. ortopedická klinika Fakultní nemocnice u svaté Anny) v Brně. Klinika byla založena a otevřena právě v roce 1933 jako první ortopedické pracoviště na Moravě. Netušíme, jak se tam Čepelák dostal, jaké si do života odnesl následky, zda jezdil do lázní. Pátrání v samostatném archivu dnešní I. ortopedické kliniky nepřineslo přes veškerou snahu žádný výsledek.
- 5 Uvedené skutečnosti ověřila PhDr. Jiřina Kalendovská z Archivu Masarykovy univerzity v Brně.
- 6 Věra Marková-Kahánková-Čepeláková (*26. 2. 1946? Brno). V jednom z dochovaných kádrových dotazníků na konci roku 1958 (viz dále) Čepelák uvedl, že se po třinácti letech manželství vinou své ženy rozvedl. Stalo se tak s nejvyšší pravděpodobností v roce 1954.
- 7 Z Čepelákovy bibliografie výběrově připomeňme alespoň tituly: Čepelák, Bohumil – Grobelný, Andělín (edd.): Český Těšín. 50 let městem. Studie a materiály k minulosti a výstavbě města. Ostrava 1973; Čepelák, Bohumil – Grobelný, Andělín (edd.): Bohumín. Studie a materiály k dějinám a výstavbě města. Ostrava 1976; Čepelák, Bohumil: JUDr. Karel Böhm a jeho skladatelské dílo. Studie o Těšínsku, 6, 1978, s. 389 an.
- 8 SOKA Karviná, fond Okresní národní výbor Karviná, kádrové spisy A-H (depozitum), dva jednostránkové strojopisy životopisů, řádkování jedna, vlastnoručně podepsané 19. listopadu 1958 [podpis: Dr. Čepelák] a 6. září 1971 [podpis: Dr. Boh. Čepelák], dva osobní dotazníky, čtyři strany strojem vyplněného předtištěného formuláře, stejná datace [podpis: Dr. Čepelák Boh. a Dr. Čepelák]. Materiál vyhledala a kopie zaslala Mgr. Veronika Matroszová.
- 9 Základní literatura o životě a práci B. Čepeláka: Prokop, Radim: Čepelák, Bohumil. Biografický slovník Slezska a severní Moravy 8, Ostrava 1997, s. 26 (zde neúplný soupis literatury); Vošahlíková, Pavla (ed.) a kol.: Biografický slovník českých zemí X. Praha 2008, s. 585, výběr: Gawrecká, Dagmar: K šedesátinám PhDr. Bohumila Čepeláka. Těšínsko, 13, 1970, č. 4, s. 12–13; ag (Grobelný, Andělín): Malé zastavení nad prací. Těšínsko, 18, 1975, č. 3, s. 21–23; Svatoňová, Julie: Muzeum Těšínska – minulost a současnost. Bakalářská diplomová práce Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Brno 2006.
- 10 Miroslav Malura, hudební teoretik, historik, vysokoškolský pedagog, odborný spisovatel. Řízení ke jmenování profesorem na Pedagogické fakultě Ostravské univerzity bylo zastaveno z důvodu jeho smrti 7. listopadu 2000. Srov. Miroslavu Malurovi In memoriam. Sborník vzpomínek a statí. Ostrava 2001; Malura, Jan: Miroslav Malura nejen v Českém Těšíně. Těšínsko, 51, 2008, č. 4, s. 18–21.
- 11 E-mailové sdělení docentky PhDr. Miroslavy Kyselé, CSc., z Ostravy.
- 12 Dvě e-mailová sdělení docentky PhDr. Blaženy Gracové, CSc., z března letošního roku. Nejvíce informací by mohl poskytnout doc. RNDr. Radim Prokop, CSc. z Havířova. Podle jeho písemných sdělení ze dne 26. října a 6. listopadu 2007 jsme nabyli dojmu, že měl Bohumil Čepelák patrně v místě nezvyklé společenské vystupování, že byl pozoruhodný člověk a že svým nevyčerpitelným optimismem a vitalitou pozitivně ovlivňoval své okolí. R. Prokop vzpomíná na četné humorné příběhy, jež však nezveřejňuje. Dodává: „Bohumil nebyl rodinný typ a o své rodině sám nikdy nemluvil. Mnohé věci se asi již nikdy nedovíme, ani jeho politický profil a podrobnější životopis.“

Josef Vařeka a lidová kultura na Těšínsku

Jiřina Veselská

V červnu loňského roku se etnografická obec rozloučila s PhDr. Josefem Vařekou, DrSc., významným představitelem generace etnografů druhé poloviny 20. století. Rodák z Valašského Meziříčí (*5. 7. 1927) byl od roku 1963 odborným pracovníkem Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV – později Etnologického ústavu a v letech 1974–1992 vedoucím oddělení historické etnografie. Výsledky jeho celoživotního zaměření na hmotnou lidovou kulturu, zejména lidové stavitelství ve středoevropském

kontextu, se odrazily v uznání nejen doma, ale také v zahraničí. Své teoretické a metodologické úvahy založil na mimořádné znalosti terénu i historických pramenů: jak českých, tak moravských a slezských.

Zejména tak zvané záchranné výzkumy soustředěné do zátopových oblastí budovaných vodních nádrží přinesly velký počet fotografické i plánové dokumentace, kontakty s informátory pak množství informací nejen o stavebních technikách, řešení staveb a usedlostí, ale také

o sociálním zázemí života rolnických a dělnických rodin.

Celá národopisná obec, zejména členové České národopisné společnosti jej znali jako neúnavného organizátora, patrona vydávání *Věstníků Národopisné společnosti* i koordinátora spolupráce s dopisovateli. Významně se také podílel na obsahu časopisu *Český lid*. Více než třicet let organizoval práce na *Národopisném atlasu*, v posledním dvacetiletí byl garantem kartografického podchycení jevů lidové kultury ve středoevropském kontextu.

Všechny zmíněné části jeho odborné činnosti s ojedinělými osobními vlastnostmi budeme stále vnímat jako odkaz a přínos pro rozvoj oboru. Jeho badatelská témata budou jistě dále rozvíjena.

V odborných životopisech je často zmiňován jeho podíl na dokumentaci lidové kultury na slezskoslovenském a moravskoslovenském pomezí a podhůří Javorníků. Svou terénní dokumentaci započal spolu s dalšími kolegy právě na Těšínsku a Frýdecku, kde byl členem týmu vedeného doc. Drahomírou Stránskou už v době kdy ještě působil jako středoškolský učitel. Z cest do obcí v údolí řeky Morávka vytěžil

značné množství dokumentačního materiálu, fotografií a náčrtů půdorysného uspořádání obytných i hospodářských staveb. Všímal si také vybavení domácností a urbanismu rozptýlených sídel. V polovině šedesátých let soustředil svůj odborný zájem, vedle výzkumu v českých zátopových oblastech, na moravskoslovenské pomezí do oblasti Javorníků a Beskyd. Jedním z velmi přínosných výstupů dokumentace byl vedle jednotlivých studií také výběr typických objektů pro zamýšlenou těšínskou část Valašského muzea v přírodě. Od sedmdesátých let zůstal v kontaktu s regionem díky spolupráci s řadou dopisovatelů Národopisné společnosti, pro které připravoval pověstné dotazníky zaměřené na minulou i současnou podobu jevů lidové kultury, jak je vnímali ti, kteří byli jejich nositeli.

Vedle níže uvedených statí, věnovaných Těšínsku, je nutné připomenout jeho práce encyklopedické, podíl na přípravě a realizaci Národopisné encyklopedie a zejména druhé vydání *Lidové architektury*, jejíž reedici dokončil krátce před smrtí. Původní vydání, realizované ještě s Václavem Frolcem, obohatil o mnohé výsledky svých zjištění terénních i archivních.¹ Zájmu odborníků by neměl uniknout ani projekt publikování dokumentace lidového stavitelství z archivu Etnologického ústavu na CD ROM. V jejich obsahu najdeme mnohé, dnes již neexistující usedlosti z obcí na Frýdecku a Těšínsku.² Řada výzkumných zpráv je uložena v archivu Ostravského muzea spolu s dalšími materiály vzešlými z terénních výzkumů konce padesátých a počátku šedesátých let na Těšínsku a Ostravsku.³

Všem, kteří měli možnost se s ním téměř 45 let setkávat – ať už na půdě Etnologického ústavu, v redakci *Českého lidu* nebo sekretariátu Národopisné společnosti chybí, vždyť nebyl jenom vynikajícím odborníkem, ale i vzácným člověkem, který nikdy neodmítl pomoci.

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE PRACÍ J. VAŘEKY SE VZTAHEM K TĚŠÍNSKU

Procházka, Lubomír – Vařeka, Josef: Dělnické kolonie v Třinci. *Český lid*, 73, 1986, s. 130–136.
Vařeka, Josef: Hospodářské stavby na horním toku Ostravice. *Časopis Slezského muzea*, série B, 17, 1968, s. 118–124
Vařeka, Josef: Národopis Moravskoslezských Beskyd (Recenze výstavy). *NA*, 3, 1966, č. 3–4, s. 59–60
Vařeka, Josef: O lidovém nářadí v okolí Místku koncem 19. a začátkem 20. století. *Radostná země*, 5, 1955, s. 4–8.
Vařeka, Josef: Poslední dům s polodymnou jizbou na moravskoslezském pomezí. *Národopisné aktuality*, 1971, č. 2, s. 109–124.

Vařeka, Josef: Příspěvek ke studiu lidového domu v hraniční valašsko-slezské oblasti. *Valašsko*, 10, 1966, s. 43–49
Vařeka, Josef: Staré domové typy na horním toku Ostravice. *Časopis Slezského muzea*, série B, 14, 1965, s. 114–130
Vařeka, Josef: Vesnické sídlení typy a jejich společenská centra na Valašsku a v Těšínském Slezsku. *Těšínsko*, 23, 1980, č. 4, s. 33–34
Vařeka, Josef: Větrné mlýny v okolí Frýdku. *Radostná země*, 10, 1960, s. 28–30
Vařeka, Josef: Zásobování vodou a typy studní na Morávce. *Radostná země*, 6, 1956, s. 121–123.

POZNÁMKY

- 1 Frolec, Václav – Vařeka, Josef: *Lidová architektura*. Encyklopedie. Praha 1983; Vařeka, Josef – Frolec, Václav: *Lidová architektura*. Encyklopedie. Praha 2007².
- 2 Gergelová, Barbora – Novotný, Jiří – Otčenášek, Jaroslav: *Lidová architektura v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Kritická edice CD ROM 1. EÚ AV ČR 2001; Gergelová, Barbora: *Interiér vesnického domu a jeho proměny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Kritická edice CR ROM 2, EÚ AV ČR 2007.
- 3 Úplnou bibliografii zesnulého viz Josef Vařeka. Bibliografická příloha *Národopisné revue* č. 12, Strážnice 1998. Obsahuje publikační činnost do roku 1997; Hrdá, Judita: K životnímu jubileu vědce a pedagoga PhDr. Josefa Vařeky, DrSc. Publikační činnost za léta 1998–2002. In: Woitsch, J. – Bahenský, F. (edd.): *Ab Amicis Oblatum Josefu Vařekovi k 75. narozeninám*. Praha 2002, s. 9–16; Bahenská, Marie – Woitsch, Jiří (edd.): *Vařeka české etnologii*. Výbor studií vydaných k 80. narozeninám. Praha 2007.

Teolog Vladimír Poláček (1925–2009)

David Pindur

Ve čtvrtek 7. května 2009 měla široká veřejnost možnost rozloučit se při staroslověnské sv. liturgii ve farním chrámu sv. Jana a Pavla v Místku s přední osobností řeckokatolického církevního života v České republice, jejíž osudy jsou spjaté také s Těšínskem. Ve 13.30 se rozezněly místecké zvony na poslední cestě kanovníka Mons. doc. ThDr. Vladimíra Poláčka, Th.D., jehož tělesné ostatky směřovaly za asistence řeckokatolického biskupa (eparchy) Mons. Petera Rusnáka z Bratislavy a zhruba 40 duchovních na hřbitov v sousedním Sviadnově.

Vladimír Poláček se narodil 26. září 1925 v Plzni v rodině Gustava, dílenského mistra ČSD, a Marie, roz. Buriánkové. Rodiče byli bez vyznání a tak se jedináček Vladimír s aktivním náboženským životem osobně setkal blíže až na gymnáziu. Jako osmnáctiletý mladík pak přijal křest v řeckokatolické církvi v kostele sv. Klimenta v Praze 4. března 1943. Ještě před složením maturitní zkoušky byl jako oktáván nasazen na nucené práce v nacistickém Německu. Vladimír Poláček již tehdy zahořel touhou po studiu katolické teologie východního obřadu. Na počátky realizace svého snu později vzpomínal: „*Po válce jsem odcestoval do Prešova. Cesta přes Maďarsko trvala týden. Přihlásil jsem se u pana biskupa Gojdiče. Tři roky jsem studoval v řeckokatolickém semináři v Prešově a v roce 1948 jsem byl poslán k dokončení studia na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Olomouci, kde jsem 30. června studium ukončil absolutoriem. Na rozdíl od svých římskokatolických spolužáků, kteří přijali kněžské svěcení 11. prosince 1949, jsem se tehdy svěcení nedočkal, protože 28. dubna 1950 byla zrušena prešovská řeckokatolická diecéze a mně, jako absolventu teologické fakulty, který odmítl stát se pravoslavným duchovním, zbyla jediná možnost – žít se prací vlastních rukou...*“ Pětadvacetiletý Vladimír absolvoval závěrečné zkoušky z teologie 30. června 1950, dva týdny před likvidací olomoucké bohoslovecké fakulty. Rezolutně odmítl nabídku olomouckého krajského církevního tajemníka stát se pravoslavným knězem a využil skutečnosti, že vlastnil výuční list pro práci pokrývače. Tuto profesi tedy začal vykonávat u ČSD. Při zajišťování potřebného materiálu později pracoval i v břídlíčovém lomu. V první polovině 50. let dokonce obdržel živnostenský list a stal se „podnikatelem“ se 30 zaměstnanci v oblasti těžby břidlice. V této době mu bylo umožněno postgraduální doctorské studium na Římskokatolické bohoslovecké fakultě v Praze díky osobní přímluvě děkana této

fakulty prof. Vojtěcha Šandy u ministra Zdeňka Fierlingera, předsedy Státního úřadu pro věci církevní. V rámci tohoto studia v letech 1951–1954 vykonal státní zkoušku z morální, biblické a historicko-právní teorie. Ke čtvrté zkoušce však na zásah státní moci již nebyl připuštěn. V letech 1955–1957 získal na přímluvu ministra kultury živnostenský list pro těžbu břidlice, jež se používala pro údržbu kulturních památek. „*Podnikatelské působení v době socialistické totality mi však vyneslo kádrový šrám kapitalistického živlu a s ním i problémy s obživou. V té době jsem asi sedm roků pracoval v zoologických zahradách, nejdéle ve Frýdku. Tehdy vznikla má další láska – kromě té k lidem – láska k exotickým zvířatům. Proto pak v době mého působení v duchovní správě bylo možno na farním dvoře vidět lamu a jiná exotická zvířata*“, vyprávěl Mons. Poláček. Coby vzdělaný intelektuál a teolog, kterého nikde nechtěli zaměstnat, v těchto letech pracoval v malých cirkusech jako cvičitel zvířat, především lam, koní a velbloudů, později jako vedoucí exotické jízdní dráhy a pracovník dnes již neexistující zoologické zahrady u řeky Ostravice pod zámkem ve Frýdku. V roce 1965 byla obnovena těžba břidlice a na přímluvu památkové péče šel pracovat jako provozní vedoucí do břídlícového lomu ve Svobodných Heřmanicích (okr. Bruntál), kde působil až do konce roku 1969. 29. dubna téhož roku vstoupil v poutním chrámu Navštívení Panny Marie ve Frýdku do manželského svazku s Květoslavou Šlapetovou. Jejich jediný syn Tomáš zemřel tragicky v dětském věku.

V souvislosti s politickým táním v období pražského jara byl 13. května 1968 v Československu obnoven řeckokatolický exarchát (diecéze). Dne 11. května 1969 přijal čtyřiačtyřicetiletý Poláček spolu s dalšími sedmi kandidáty z rukou řeckokatolického biskupa Vasilu Hopka za veliké účasti věřících v katedrále sv. Jana Křtitele v Prešově kněžské svěcení. Zatímco ještě do konce roku pracoval v heřmanickém lomu, počítalo se s ním jako s budoucím duchovním správcem řeckokatolické farnosti, která měla být po Praze a Brnu ustanovena také pro tehdejší Severomoravský kraj v Jelení (okr. Bruntál), kde žili řeckokatolíci dosídlenci z východního Slovenska. Zasluhou normalizačního procesu k ustanovení této farnosti nedošlo a P. Vladimír získal státní souhlas pro vykonávání kněžské služby pouze pro římskokatolické věřící a výhradně v latinském (západním) obřadě. Zásahem pravoslavné církve (metropolitního úřadu v Praze) nemohl působit v blízkosti

Mons. doc. ThDr. Vladimír Poláček, Th.D. při primici P. Mariána Pospěchy před farním kostelem v Horních Domaslavicích, 10. červenec 2004, foto Římskokatolická farnost Domaslavice

P. Poláček jako rychaltický administrátor na pohřbu P. Aloise Urbana v Rychalticích, 8. květen 1972, foto Římskokatolická farnost Rychaltice

pravoslavných farností a dostal zákaz konat řeckokatolické bohoslužby v jakékoliv formě. Olomouckým biskupem Josefem Vranou byl ustanoven duchovním správcem římskokatolické farnosti v Razové, později v Horním Benešově na Bruntálsku. Krátce působil také jako administrátor farností Rychaltice a Hukvaldy (od poloviny září 1971). Poté, co Poláček zdědil domek v Plzni, pobýval dva roky v západních Čechách (Čížkov u Slavic). Po návratu do olomoucké arcidiecéze byl záměrně poslán do Cetechovic u Kroměříže, aby nenarušil činnost pravoslavné církve v tehdejší Severomoravském kraji. Od roku 1975 působil postupně v Bystřici pod Hostýnem, Čeladné a Ostravě-Hošťálkovicích. V září 1984 přichází jako duchovní na Těšínsko – byl ustanoven administrátorem farnosti Borová ve frýdeckém děkanátu. Zdejší farníkům z Malenovic, Lubna, Nové Vsi a Pržna sloužil do poloviny roku 1986, kdy byl přeřazen do Domaslavic. Zde se dočkal politického převratu v roce 1989, který otevřel novou etapu jeho pestrého života. V březnu 1990 jej v Domaslavicích zastihlo jmenování děkanem obnovované řeckokatolické teologické fakulty v Prešově, která byla součástí Univerzity P. J. Šafaříka v Košicích. Studium na této fakultě poskytovalo teologické, pedagogické a etické vzdělání. V roce 1990 fakulta začínala s 50 studenty, v době Poláčkova odchodu z funkce děkana roku 1995 jich čítala již 650. P. Vladimír mezitím získal doktorát v Prešově a brzy se na právnické fakultě v Bratislavě habilitoval na docenta.

Roku 1995 ukončil po dovršení věku 70 let svou činnost na prešovské fakultě. Prešovský biskup Ján Hirka jej poslal začátkem října 1995 k olomouckému arcibiskupovi Janu Graubnerovi. Moravský metropolita jej s platností od 1. října 1995 ustanovil farářem v Poláčkovi důvěrně známých Domaslavicích. Ani zde tento vzdělaný teolog a trpkými životními zkušenostmi nezlomený muž nezhálel. Vzorně plnil duchovní správu a pastorační ve všech obcích farnosti: Horních a Dolních Domaslavicích, Soběšovicích, Dolních Tošanovicích a Lučině. Plně si uvědomoval bohatou historickou tradici jednoho z nejstarších farních okrsků na Těšínsku, v jehož čele stály osobnosti zvůčných jmen (např. Ondřej Prutek, Jan Evangelista Ježíšek či František Havlas).

Jeho význam zhodnotil slovy: „*Domaslavická farnost pro široké okolí něco znamená. Kdyby byla v budoucnosti spravována exkurendo, podstatně by byl ohrožen náboženský život v širokém okolí. Je to tradiční česká farnost. Je na hranici, za kterou již začínají dvojjazyčné farnosti. Je pevnou hrází zdravého katolicismu a byla by škoda jí tuto významnou roli vzít.*“ Také jeho přičiněním byl zdejší barokní farní kostel sv. Jakuba Většího prohlášen 26. března 1999 kulturní památkou. Domaslavičtí farníci, jak jsem měl osobně nejednou možnost poznat, našli ve Vladimíru Poláčkovi respektovaného a erudovaného duchovního pastýře i moudrého a laskavého přítele. I na zdejších farním dvoře mu, k potěše malých i dospělých návštěvníků Domaslavic, dělaly společnost lama a zebra. Přes pokročilý věk působil Mons. Poláček do roku 2000 jako externista v dálkovém i denním studiu na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Olomouci, kde přednášel morální teologii. Volné chvíle mezi pastorační a pedagogickou činností vyplňoval soustavnou četbou a studiem v poklidu domaslavické fary. Roku 1998 byl jmenován biskupem Hirkem titulárním kanovníkem prešovské diecéze. Působil také jako soudce Interdiecézního soudu v Olomouci.

V polovině roku 2004 odešel na odpočinek do Místku, kde však své služby pohotově nabídl zdejšímu duchovnímu správci, děkanovi Josefu Maňákovi. Až do svých posledních dnů tedy Mons. Poláček působil v aktivní kněžské práci a mohl se o své hluboké znalosti a bohaté životní zkušenosti dělit s místeckými farníky, mj. také na stránkách zdejšího časopisu *Farní mozaika*, do něž pravidelně přispíval příspěvky z dějin řeckokatolické církve v naší vlasti. Smrt zastihla pana docenta ve večerních hodinách v sobotu 2. května 2009. Odešel očitý svědek obudné komunistické akce „P“ – „návratu k pravoslaví“ z roku 1950, ve skutečnosti však likvidace řeckokatolické církve v Československu. I díky nezlomnému a vytrvalému duchu, osobní odvaze a pronikavému intelektu Mons. Poláčka, jehož osobním životním heslem bylo „*Iustitia constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi*“ (Spravedlnost je pevná a stálá vůle dá každému, co mu patří), se tento záměr někdejší mocipánům nezdařil.

PRAMENY A LITERATURA

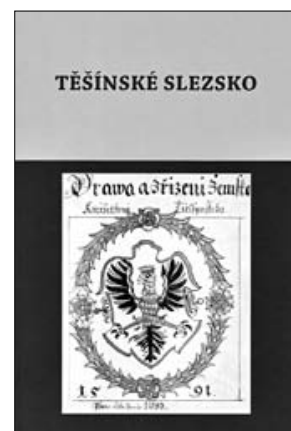
- Římskokatolická farnost Domaslavice, *Kronika farnosti Domaslavice (1833–2004)*, s. 231–232, 264–268.
 Římskokatolická farnost Malenovice-Borová, *Kronika farnosti Borová (1780–2004)*, s. 233, 236.
 Římskokatolická farnost Rychaltice, *Kronika farnosti Hukvaldy (1911–2003)*, nestránkováno.
 Římskokatolická farnost Rychaltice, *Kronika farnosti Rychaltice (1901–1997)*, nestránkováno.
 Beck, Petr: *Historie obcí Soběšovice, Dolní Domaslavice, Horní Domaslavice, Lučina*. Havířov 2004.
 F. D.: *V Prešově otevřená řeckokatolická bohoslovecká fakulta*. Slovo, 1991, č. 1, s. 8–9.
 Krejsa, František: *Katalog olomoucké arcidiecéze za biskupa ThDr. Josefa Vraný*. Olomouc 1986.
 Machálek, Miroslav: *Představujeme farnost Domaslavice. Okno do života ostravsko-opavské diecéze*, 2000, č. 1, s. 8–9.
 -ot-: *Ochočená lama a zebra nalezly nový domov na domaslavické faře*. Region Frýdecko-Místcko, 16. 9. 1997, s. 1.
 Schematismus Prešovského řeckokatolického biskupstva. Prešov 2000.
 Vaško, Václav: *Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*. Praha 1990.

V rámci projektu Regionální rady rozvoje a spolupráce a Związku Komunalnego Zemi Cieszyńskiej nazvaného „Těšínské Slezsko – historie a současnost ve společné Evropě“ spolufinancovaného Evropskou unií se uskutečnily na jaře minulého roku po obou stranách řeky Olše dvě mezinárodní konference pořádané Regionálním sdružením pro česko-polskou spolupráci Těšínského Slezska. První se konala 28. března 2008 na zámku v Těšíně a vystoupili na ní čtyři historici, kteří se ve svých příspěvcích věnovali několika tématům z místních dějin s důrazem na vývoj v 19. a 20. století. Dan Gawrecki přednesl referát o správním členění, hranicích a změnách příslušnosti Těšínského Slezska do roku 1918. Sledoval v něm komplikovaný proces vzniku samostatného knížectví ve vrcholném středověku, jeho scelování i následné dělení na tzv. nižší stavovská panství. Ve stručnosti byl přiblížen i vývoj církevní správy. O rozvoji historického vědomí a o utváření stereotypů jeho obyvatelstva pohovořil Janusz Spyra. Miłosz Skrzypek představil územní, správní a politické členění Těšínska po První světové válce, vlivy státní i regionální politiky na následný rozpad někdejšího knížectví. Paměti a identity lidí žijících ve dnešní české části Těšínska v průběhu 20. století pojal do svého výkladu sociolog Jakub Grygar. Do následně vydaného sborníku byl zařazen i příspěvek Józefa Szymeczka o Polácích na tzv. „Zaolší“, postavený na rozboru oficiálních, mnohdy tendenčních statistik o podílu počtu obyvatel dle „národnosti“ na českém Těšínsku z let 1880–1991. Součástí brožované publikace jsou černobílé mapy a tabulky. Ke každému příspěvku je připojen stručný seznam použité literatury.¹

Druhá konference, která společný projekt zakončila, se konala v prostorách Těšínského divadla v Českém Těšíně 15. května 2008. Přednesené příspěvky českých i polských konferencíerů byly na podzim téhož roku vydány Muzeem Těšínska v publikaci prozaicky nazvané „Těšínské Slezsko/Śląsk Cieszyński“. Po úvodních slovech Václava Laštůvky a Šárky Sabelové, v nichž přibližují okolnosti vzniku a průběhu projektu, jehož úkolem bylo přiblížit historicko-společenské aspekty vývoje tohoto specifického cípu Slezska, představil Zbyšek Ondřeka čtenářům vymezení pojmu

„Těšínsko“ v geografických a státoprávních proměnách od středověku po dnešek s důrazem na příslušnost k zemím Koruny české. Kulturní a jazykové vazby právě na konglomerát, za jehož vznikem stal císař Karel IV. v polovině 14. století, rozebral David Pindur. V chronologicky členěném textu podal výstižný nástin rozvoje česky psaných písemností od poloviny 14. až do konce 18. století a vyzdvihl přední osobnosti Těšínska z řad piastovských knížat, místní šlechty, duchovních a literárně činných postav, které svým významem překročily hranice knížectví. Následující příspěvek Mariusze Makowského stručně popisuje společensko-kulturní rozvoj Těšínského Slezska od doby Římanů po počátek 19. století. Všímal si v něm zejména před nedávnem objevené sochy madony ze Starého trhu, mapy Polského království Václava Grodeckého z poloviny 16. století, valašské kolonizace, ale i významných osobností – např. Františka Slámy, tiskaře Karla Procházky či polyhistora Leopolda Jana Šeršníka. Poslední studie autorské dvojice Lukáše Szlaura a Andrzeje Wozniaka představuje průzkum vnímání česko-polských stereotypů, provedený u studentů středních škol z české i polské části Těšínska. Mnohdy překvapující výsledky jsou přehledně prezentovány formou několika grafů a tabulek. Jelikož leitmotivem celého projektu bylo připomenutí 700 let od první písemné zmínky více než sedmdesáti lokalit z Těšínska, byl do sborníku zařazen obrazový doprovod tvořený sbírkami unikátních pohlednic z počátku 20. století z fondů obou těšínských muzeí a od soukromých sběratelů. Důležitou pomůckou pro další zájemce o podrobnější studium problematiky dějin Těšínska se bezesporu stane přehled základní literatury.

Publikace „Těšínské Slezsko“ je provedena ve dvou jazykových mutacích – české i polské. Čtenář nalezne v pevné vazbě nejen poučné texty, ale i množství kvalitních barevných a černobílých vyobrazení na křídovém papíře, vše ve velmi zdařilém grafickém zpracování. Nutno podotknout, že si zde publikované příspěvky nekladou nároky vědeckých textů. Jsou naopak určeny široké veřejnosti a mají za cíl popularizační formou přiblížit spleť osudů území a lidí žijících v jejíž části Slezska.²

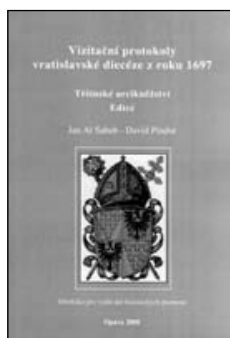
POZNÁMKY

- 1 Spyra, Janusz (ed.): Śląsk Cieszyński. Granice – przynależność – tożsamość. Muzeum Śląska Cieszyńskiego, Cieszyn 2008. 83 s., mapy. ISBN 978-83-922005-4-3
- 2 Těšínské Slezsko. Výběr příspěvků z mezinárodní konference „Těšínské Slezsko – historie a současnost ve společné Evropě“ konané dne 15. 5. 2008 v Českém Těšíně/Śląsk Cieszyński. Wybór referatów międzynarodowej konferencji „Śląsk Cieszyński – historia i współczesność we wspólnej Europie“, która odbyła się w dniu 15. 5. 2008 w Czeskim Cieszyńcu. Muzeum Těšínska, Český Těšín 2008. 84+88 s., 35 barevných+16 černobílých vyobrazení, mapy, grafy, tabulky. ISBN 978-80-86696-08-9

Z nové literatury (nejen) o Těšínsku

Gabriela Chromcová – David Pindur

Al Saheb, Jan – Pindur, David: Vizitační protokoly vratislavské diecéze z roku 1697. Těšínské arcikněžství. Edice. Opava 2008, 44 s., ISBN 978-80-86224-72-5

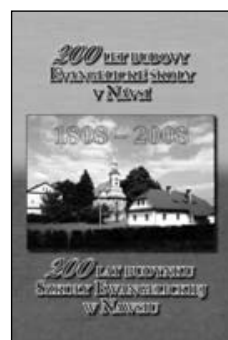

Další svazek ediční řady Prameny k dějinám Slezska z publikací opavského Střediska pro vydávání historických pramenů zpřístupňuje nejširšímu badatelskému využití edici latinského vizitačního protokolu z konce 17. století, jehož

originál je uložen v Arcidiecézním archivu ve Vratislavi. Teritoriálně se vztahuje k území těšínského arcikněžství (děkanátu), tvořeného v daném období farnostmi: Těšín, Těrlicko, Ropice, Střítež, Vendryně, Jablunkov, Horní Líštná, Holešov, Puncov, Skočov a Strumeň. Pramen představuje primární studnici poznatků pro oblast dějin kultury, architektury, liturgie, etnografie, pro dějiny církevní, hospodářské, sociální i školní v období baroka na Těšínsku. Publikace vychází z dlouhodobého odborného zájmu obou autorů, pracovníků Muzea Těšínska, a jejich badatelských cest do Vratislavi.

idejím. Nesporným přínosem celé publikace je vedle kvalitního textu také řada dosud nezveřejněných fotografií z archivů, muzeí a především soukromých sbírek.

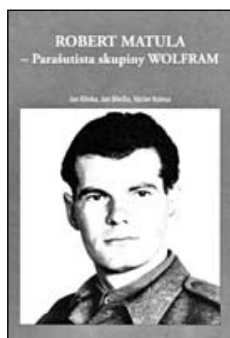
200 let budovy evangelické školy v Návsí/200 lat budynku szkoly ewangelickiej w Nawsiu. Návsí 2008, 108 s., ISBN 978-80-254-2565-7

Dvojazyčná publikace vydaná Farním sborem Slezské církve evangelické a. v. v Návsí stručně mapuje osudy původně konfesní, od roku 1869 veřejné školy při evangelickém kostele v Návsí. Budova školy z roku 1808 byla

citlivě opravena a slouží dnes věřícím jako sborový dům Emaus. Pozornosti kolektivu autorů knihy pod vedením Józefa Szymeczka, předsedy Kongresu Poláků v ČR, neunikly rovněž dějiny i současnost místního evangelického sboru, biografické portréty místních pastorů a lokalita Kostelky v Dolní Lomné, tajné shromaždiště protestantů v období rekatolizace.

Klinka, Jan – Břečka, Jan – Kolesa, Václav: Robert Matula-Parašutista skupiny Wolfram. Zlín 2007, 136 s., ISBN neuvedeno

Jak již název napovídá, jedná se o biografickou publikaci věnovanou osobnosti Roberta Matuly (*1919), příslušníka čs. západního odboje za 2. světové války. Tento rodák z Ostravy-Radvanic je posledním žijícím členem paraskupiny Wolfram, která byla v září 1944 vysazena v Beskydech za účelem provádění diverzní činnosti proti nacistickým okupantům. Kniha poutavým způsobem líčí dramatické osudy plukovníka Matuly, nositele celé řady čs. i zahraničních válečných vyznamenání a od roku 2006 čestného občana města Ostravy. Jde především o příběh odvážného muže, který zůstal po celý život věrný demokratickým a vlasteneckým

Muzeum o Muzeu. Katalog k 60. výročí Muzea Těšínska. Český Těšín 2008, 28 s., ISBN 978-80-86696-07-2

Muzeum Těšínska vydalo u příležitosti loňského šedesátiletého jubilea své existence nevelký katalog obsahující

vedle kvalitních fotografií ze sbírek Etnografie, Umělecké historie, Archeologie a Historie také základní informace o osobnosti zakladatele, Ladislavu Báčovi (1908–1990), tradici muzejnictví na Těšínsku a historii Muzea Těšínska (zpracovala Ilona Pavelková, historička Muzea Těšínska) či úplnou bibliografii L. Báce z muzejních periodik Zprávy Okresního muzea v Českém Těšíně za léta 1954–1974 a časopisu Těšínsko za léta 1958–1981 (zpracovala Gabriela Chromcová, knihovnice Muzea Těšínska). Součástí brožury jsou také kontaktní údaje a adresy Muzea Těšínska a všech jeho poboček.

Města a obce Těšínska se představují

Komorní Lhotka

Katastr Komorní Lhotky leží na severní straně Beskyd na úpatí Goduly a Kyčery. Převážná část obce je situována v rovinaté krajině a do Beskyd zasahuje údolími Ráztoky, Odnohy a Stonávky.

Obec vznikla v epoše lánové kolonizace pravděpodobně ve druhé polovině 14. století. V písemných pramenech je označována jako Bučkova, Valašská či Střížná Lhota. V 15. století náležela jako alodní majetek šlechticům Těšínského knížectví. Součástí těšínského komorního panství se stala až v období raného novověku. Byla rozsáhlou zemědělskou vsí se značným podílem pastvin a zalesněných ploch. Jména osedlých Komorní Lhotky v urbáři těšínského panství z roku 1577 dokládají příchod zdejších obyvatel z nedalekých Gut a Smilovic. Dosídlení obce v režii těšínských knížat bylo uskutečněno v souvislosti s příchodem Valachů do Těšínských Beskyd v první polovině 16. století. Zdrojem obživy obyvatelstva bylo kromě salašnictví plátenictví a soukenictví. Obec patřila k jednomu z největších středisek plátenické výroby. Zpracování lnu a vlny v domácnostech se zde udrželo až do 50. let 20. století.

Ještě dnes jsou mezi moderní výstavbou pozůstatky původních dřevěných lidových staveb. Velký stavební ruch nastal v obci zejména v letech 1932–1938.

Obec byla známa jako turistické i lázeňské letovisko. Od roku 1880 zde byl provozován vodoléčebný ústav, tzv. Kurhotel. Léčila se tady hlavně onemocnění dýchacích cest. Po požáru v roce 1903 byl vybudován znovu. Od roku 1908 byl znám jako Hotel Stiller. Po druhé světové válce objekt sloužil k rekreaci zaměstnanců průmyslových podniků. Od roku 1991 poskytuje hotelové služby jako Hotel Premiér. Místní lázeňskou tradici připomínají Bylinné lázně na svahu Goduly. Jejich počátek sahá do šedesátých let 19. století, kdy sedlák Jiří Walica využil pramenité vřídlo na svém pozemku pod Godulou a založil tam primitivní lázně. Ve dvacátých letech 20. století byly lázně přebudovány na čtyři kabiny, ve kterých se prováděly léčebné koupele. Oblíbě se těší do dnešních dnů jako soukromá provozovna. Od roku 1966 slouží veřejnosti také finská sauna.

Pro obec je rovněž charakteristická přítomnost sociálních ústavů. Počátky jejich budování spadají do roku 1917 a souvisejí s iniciativou evangelické církve. Dnes působí v obci domov pro seniory Integrovaný sociální ústav (ISÚ) pod správou obecního úřadu. Vlastní činnost sociální práce realizuje také ústředí Slezské diakonie jako Křesťanský dům pokojného stáří – penzion Betania č. p. 151 a Betezda č. p. 68.

K církevním památkám náleží evangelický a římskokatolický kostel. V souvislosti s vydáním tolerančního patentu Josefa II. byl v říjnu 1783 posvěcen jednolodní evangelický kostel bez věže. V roce 1850 byla dobudována věž. S výstavbou evangelického kostela je spojena také první školní budova v obci, která byla v roce 1784 postavena jako dřevěná evangelická škola s farou v přízemí. Římskokatolický filiální kostel Božského Srdce Páně byl vybudován v letech 1883–1885 v novogotickém slohu z godulského pískovce. Náleží do správního obvodu farnosti Hnojník.

V obci se nachází Základní škola T. G. Masaryka. Dnes se jedná o školu malotřídní, jejíž součástí je také česká a polská mateřská škola. Objekt současné školy byl vybudován v roce 1930. Na paměť 10. výročí založení Československé republiky byl v roce 1928 na vrchu Godula postaven pomník. Toleranční památník byl umístěn na západním svahu Goduly v roce 1936.

V současnosti je obec stále atraktivním místem pro turistiku, sport a relaxaci. V roce 2005 byla vybudována víceúčelová sportovní hala, která je k dispozici jak sportovcům, tak příznivcům společenských akcí. V obci působí aktivní sdružení a spolky: Klíč, ZO Českého zahrádkářského svazu, Sbor dobrovolných hasičů, Myslivecké sdružení Hnojník-Komorní Lhotka, Sportovně společenský klub, PZKO. V poslední době se v obci stal již tradiční společenskou záležitostí Ligotský jarmark pořádaný od roku 2000 vždy poslední sobotu v červenci.

Centrum obce, v pozadí Godula, r. 2009

Evangelický kostel, okolo r. 1905

Bylinné lázně, r. 2009

Údolí Ráztoky s hotelem Tesárek, okolo r. 1930

Adresa: Obecní úřad Komorní Lhotka, Komorní Lhotka 27, 739 53 Hnojník, telefon: +420 558 696 826, e-mail: urad@komorni-lhotka.cz
• Starosta obce: Stanislav Čmiel • Počet členů zastupitelstva: 11 (Sdružení nezávislých kandidátů – 6 mandátů; ODS – 2; ČSSD – 1; KSČM – 2) • Počet obyvatel k 1. 3. 2001: 1 097 obyvatel, z toho 545 žen a 552 mužů • Rozloha: 1990,3 ha

